

Український Пасічник

7/1995

ПЕРЕДПЛАТА НА
УП ТРИВАЄ ПОСТІЙНО,
НА КОЖНИЙ МІСЯЦЬ

Універсальна низьковольтна установка бджолорозведення УНУП-1

Колективне мале підприємство "Праця" протягом трьох років проводить експерименти по використанню низьковольтної напруги для утримання і догляду за бджолами.

На даний час випробувана і підготовлена до багатосерійного випуску універсальна низьковольтна установка УНУП-1, яка забезпечує:

1. Нагрівання до шести бджолосімей у вуликах протягом року. Для цього використовуються різні конструкції нагрівальників за бажанням замовника: НВ-1 — нагрівник верхній, НВ-2 — нагрівник верхній, НБ-1 — нагрівник боковий, розрахований на стандартну рамку, НН-1 — нагрівник нижній, НЗ — нагрівник замовлений.

Результати 1994-1995 років на вуликах підприємства "Праця" виявили 100 %-й вихід бджолосімей, які перезимували, витрати кормів значно зменшилися.

2. Оброблення бджіл проти захворювання бджіл вароатозом. Для цього використовується низьковольтний випарник з режимом роботи від 14 до 7 вольт, в якому згоряє щавлева кислота або інші препарати для боротьби з вароатозом: ІН-1 — випарник низьковольтний для спалювання щавлевої кислоти.

3. Навощування рамок з використанням напруги від 7 до 14 вольт НР-1 — навощувальник рамок.

У даному випадку можуть бути використані різні конструкції навощувальників.

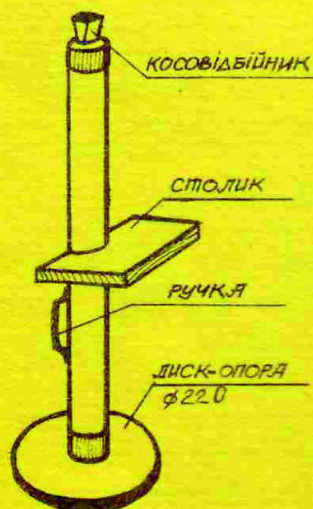
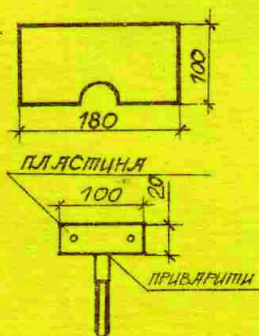
4. Годівниця з постійним нагріванням для корму і води, що використовується в осінньо-весняний період: КП-1 — рамкова годівниця, КП-2 — надрамкова годівниця, КП-3 — зовнішня годівниця з підігріванням виготовляється за замовленням, КП-4 — годівниця на замовлення.

5. Електроном пасічника: НПЕ -електроном.

КМП "Праця", крім установки УНУП-1, виготовляє на замовлення будь-яке зазначене вище обладнання при умові передоплати. Форма оплати будь-яка. Виготовляється будь-який монтаж стаціонарних павільйонних пасік для окремих осіб і підприємств (необхідні матеріали для монтажу узгоджуються з замовником).

Прейскурант цін є на підприємстві. Наші реквізити: 320082, м. Дніпропетровськ, вул. Будівельників 14а, КПМ "Праця", тел. (0562) 92-18-38, 92-49-20, факс 45-11-15.

* * *

ПОЯСНЕННЯ ДО ЦЬОГО
РИСУНКА "МІЙ КОСАР-
СЬКИЙ ПРИСТРІЙ" ЧИ-
ТАЙТЕ НА СТОР. 41.

Український пасічник

7/1995

ЗАСНОВАНО У ТЕРНОПОЛІ

В 1914 р.

ВІДРОДЖЕНО У ЛЬВОВІ

В 1991 р.

Щомісячний науково-виробничий, інформаційний масовий галузевий журнал пасічників України.

П.І. Прокопович

1775-1850

Кафедрі бджільництва — 50 років

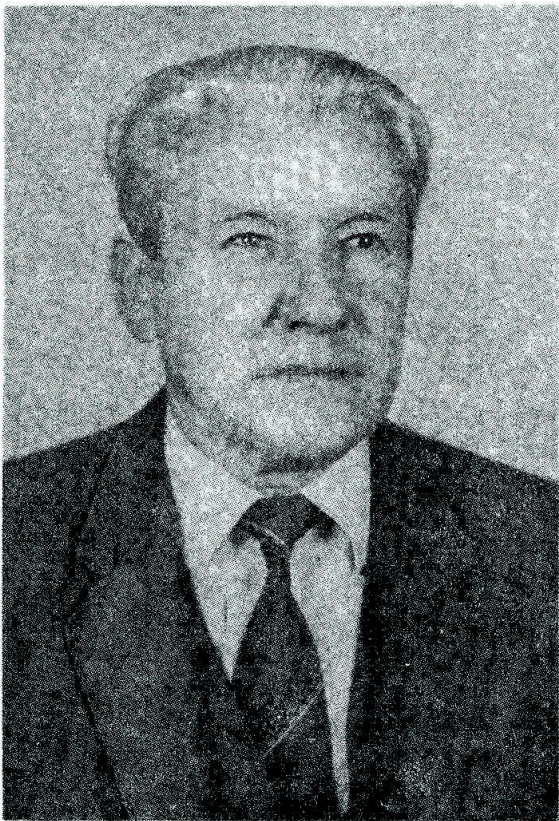
В історії бджільництва України помітну сторінку займає науково-дослідна й навчальна робота Національного аграрного університету, який готується відзначити в 1998 р. свій 100-літній ювілей.

50 років тому в колишньому Київському сільськогосподарському інституті, що увійшов до складу створеної на базі кількох вузів сільськогосподарської академії, тепер університету, відкрита кафедра бджільництва. Підставою для цього стала постанова уряду в Москві від 26 лютого 1945 р. про розвиток бджільництва. На той час для відновлення зруйнованої війною галузі виникла гостра потреба розширити підготовку кадрів різного рівня кваліфікації, в тому числі у вищих навчальних закладах.

Першим завідувачем новоствореної кафедри КСГІ став Василь Антонович Нестерводський, який мав великий досвід викладання курсу "Бджільництво", науково-дослідної і виробничої роботи. Талановитий учень і помічник І. І. Корабльова з Уманської школи, він у 1923 р. почав викладати при кафедрі тваринництва КСГІ, вико-

ристовуючи створену ним базу — Голосіївську пасіку. Завдяки наполегливій творчій діяльності Василя Антоновича як завідувача пасіки вона швидко перетворилася з дупляночної у навчально-дослідну. Бджоліні сім'ї переселили у рамкові вулики Ващенка, Левицького, Дадана—Блатта, Цандера, Данценбеккера. Почали виготовляти вошину за допомогою вальців конструкції Ломакіна, вулики, різний реманент, виводити племінних маток. Широко розгорнулася наукова робота. Вже в 1926 р. в журналі "Опытная пасека" писали: "Українським Наркомземом передбачено асигнувати пасіці на 400 сімей Голосіївської агробази під Києвом (зав. В. А. Нестерводський) необхідні кошти для виконання дослідної роботи. В минулому році пасіка виконувала вже таку роботу за програмою, погодженою з Харківською обласною дослідною станцією бджільництва, яка була в дослідному напрямку свого роду філіалом останньої, на що Наркомземом їй також були виділені необхідні кошти".

Перші підсумки організації та розгортання наукової роботи В. А. Нестер-

Професор Віктор Петрович Поліщук — теперішній завідувач кафедри бджільництва ім. В. А. Нестерводського Національного аграрного університету, учень і продовжувач справи свого наставника В. А. Нестерводського.

Народився В. П. Поліщук 7 січня 1931 року на Черкащині. Любов до природи, рідної землі, бажання і цікавість заглибитися в дивосвіт золотокрилої бджілки привели сільського юнака у Боярський технікум бджільництва, що на Київщині. Потім були Українська сільськогосподарська академія, аспірантура, захист кандидатської та докторської дисертацій. В 1995 році В. П. Поліщук обраний президентом Українського відділення Міжнародної академії наук апіфітотерапії і бджільництва.

З 1988 року професор Віктор Петрович Поліщук завідує кафедрою бджільництва Національного аграрного університету. І в тому, що кафедра названа ім'ям В. А. Нестерводського, що вона відзначає 50-літній ювілей, що постійно зростає число спеціалістів бджільництва, є чимала частка праці і одержимості її завідувача професора В. П. Поліщука.

водський опублікував у 1927 р. в третьому томі "Записок КСГІ" у вигляді великої статті "Голосіївська дослідна пасіка та її праця". Отримано результати вивчення медозборів у різних не-

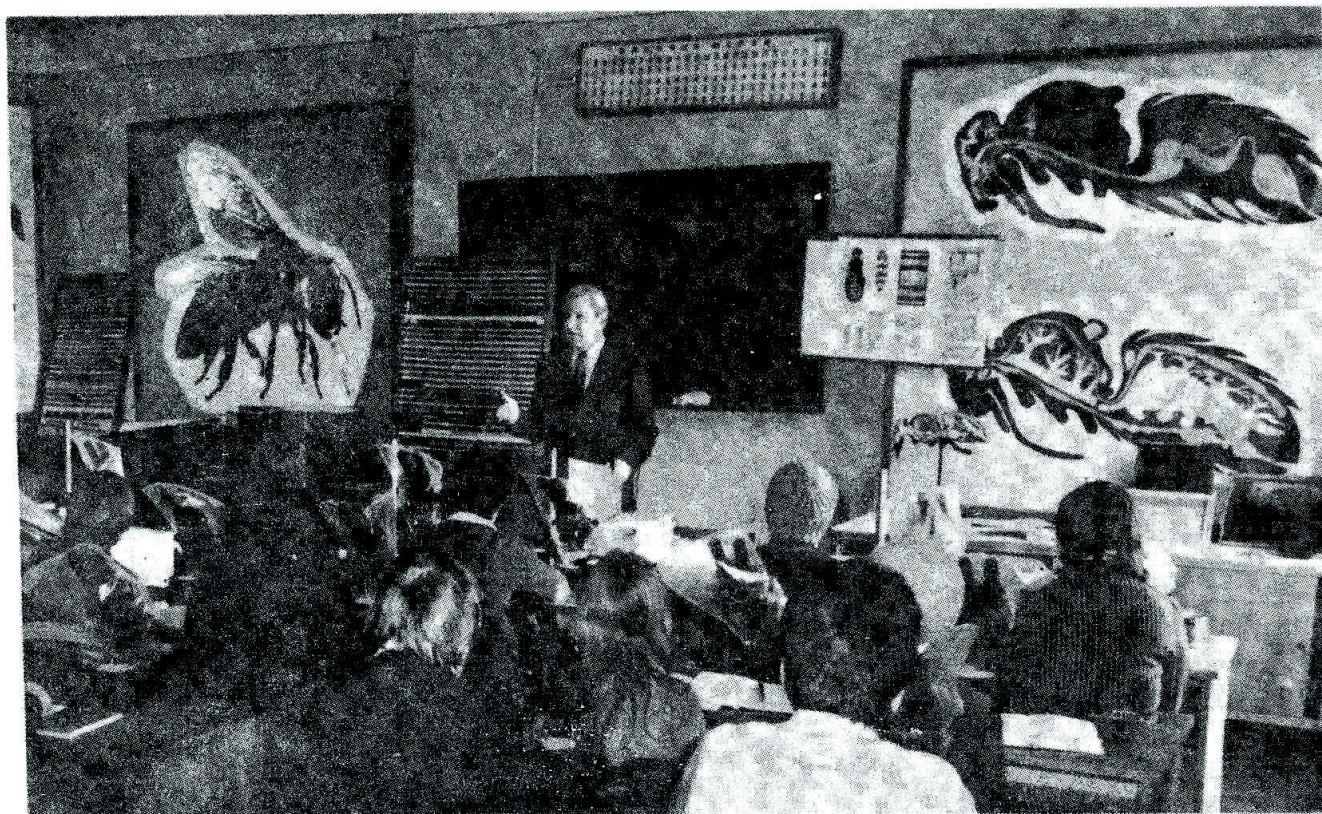
ктароносних рослин та інтенсивності льоту бджіл протягом дня за допомогою сконструйованого автором лічильника і приладу-самописця, переселення бджіл з дуплянок і утримання сімей у рамкових вуликах, поліпшення продуктивних якостей бджіл місцевої породи.

На пасіці слухали лекції, виконували практичні заняття та проходили навчальну практику студенти Київського сільськогосподарського та Київського ветеринарно-зоотехнічного інститутів, які розмістились у новозбудованих корпусах в Голосіїві.

Під час другої світової війни бджолині сім'ї Голосіївської пасіки були знищені, територія вкрита траншеями, воронками від бомб та снарядів, а інститут перебував в евакуації.

Створення кафедри бджільництва припало на нелегкі часи відбудови народного господарства України, відновлення навчальної роботи, зокрема й у Київському сільськогосподарському інституті, який повернувся на своє місце. Станом на 1 травня 1944 р. в колгоспах України залишилося 128 тис. бджолиних сімей — 10 %. Науково-практична робота невеличкого колективу кафедри спрямовувалась на розробку методів інтенсивного розмноження бджолиних сімей, оздоровлення їх від гнильців та інших хвороб, збільшення виробництва меду. Власними силами В. Нестерводського, О. Горецького, Т. Притикиної та активних студентів виготовлялися різні види унаочнення, прилади, експонати. Деякі з них ще й до цього часу перебувають у користуванні кафедри і є пам'яткою уміння і сумлінної праці перших її співробітників. У нинішньому четвертому навчальному корпусі університету тоді обладнали кімнату-музей для проведення занять з бджільництва. Наші ветерани тепер згадують кафедру, керовану В. А. Нестерводським, як одну з найкращих у вузі.

При кафедрі почав працювати студентський науковий гурток. У ньому студенти черпали додаткові знання, готували себе без офіційної спеціалізації для роботи в галузі бджільництва. Так, М. П. Дубовик стала викладачем в Бо-

Заняття в лабораторії кафедри бджільництва ім. В. А. Нестерводського Національного аграрного університету проводить її завідувач професор В. П. Поліщук.

ярському технікумі бджільництва, О. Г. Мегедь працював головним спеціалістом пасік "Укрсадовинтресту", а згодом — заступником начальника управління бджільництва в Міністерстві сільського господарства.

Після 1948 р., хоч кафедри бджільництва й не стало як самостійної одиниці (у вузах провели кампанію об'єднання дрібних кафедр), викладання курсу тривало при кафедрі тваринництва, а наукова робота — на Голосіївській дослідній пасіці. Зацікавленість у вивченні бджоли, особисті якості Василя Антоновича, уважне й чуйне ставлення його до студентів приваблювали молодь на пасіку. Найактивніше працювали з ним студенти Іван Давиденко, Ганна Микитенко, Юрій Карабаш, Степан Захарченко, Сергій Пивоваров, В'ячеслав Бублій та ін. Започаткувалася робота майбутніх науковців. Здійсненню їхнього вибору посприяло загальне піднесення аграрної науки, що настало наприкінці 50-х років у зв'язку з організацією Української академії сільськогосподарських наук. Розширилася підготовка

наукових кадрів через аспірантуру. Не обминула вона й бджільництво. Аспірантами вперше в цій галузі були зараховані на кафедру спеціальної зоотехнії УСГА В. П. Поліщук, О. Й. Іванченко, М. Ф. Чергик. Останні два, захистивши кандидатські дисертації, у підготовці яких допомагав керувати В. А. Нестерводському професор М. М. Колесник, працювали протягом багатьох років на Українській дослідній станції. Туди приїхав кандидат сільськогосподарських наук І. К. Давиденко, закінчивши аспірантуру в Москві у професора Г. А. Аветисяна. Захистив кандидатську дисертацію також один з перших учнів В. А. Нестерводського, нині науковий співробітник навчально-виробничого комбінату бджільництва О. Г. Мегедь.

З розвитком нашого вузу розширювалася робота і на ниві бджільництва. В 1970 р. вперше на Україні розпочалося підвищення кваліфікації спеціалістів галузі. Щорічно через ФПК протягом одного місяця поновлюють знання близько 30 старших районних зоотехніків з бджільництва, головних

Голосіївський лісопарк м. Києва. Саме тут розміщений лабораторний корпус кафедри технології виробництва продукції бджільництва ім. В. А. Нестеродського НАУ.

спеціалістів обласних об'єднань і бджолопідприємств. Тричі за 25 років запрошувалися на навчання керівники обласних бджолоконтор (підприємств) і спеціалізованих бджільницьких господарств. Навчання за спеціальною програмою проводять, крім співробітників вузу, працівники наукових установ, Міністерства сільського господарства і продовольства України, деякі спеціалісти і виробники. Окремі лекції в минулі роки читали професор Г. А. Аветисян, директор Науково-дослідного інституту бджільництва Російської Федерації Г. Д. Білаш (тоді віцепрезидент Апімондії) та ін.

Подальший крок уперед зроблено в 1972 р., коли на зооінженерному факультеті відкрили спеціалізацію з бджільництва. Тепер щорічно одержують дипломи зооінженера цієї спеціалізації 17—25 випускників стаціонарного навчання та близько 30 осіб, що здобувають вищу освіту без відриву від виробництва. Документи для вступу на навчання з відривом від виробництва приймаються до 15 липня, без відриву від виробництва — до 15 січня. Молоді

спеціалісти йдуть працювати старшими зоотехніками в штаті обласних бджолопідприємств, головними спеціалістами міжгосподарських бджолооб'єднань, очолюють бджолоферми і пасіки в колективних і державних господарствах. Як свідчить висновок Укрбджолопрому, в результаті цього помітно поліпшилося кадрове забезпечення галузі.

Розширення обсягу навчальної роботи, провідне місце нашого вузу в Україні як центру підготовки і підвищення кваліфікації кадрів, наявність викладачів та все позитивне, що нагромадилося в історії з часів заснування Голосіївської дослідної пасіки, стало доброю передумовою для відновлення кафедри як окремої одиниці.

Кафедра технології виробництва продукції бджільництва сформована в новому складі в 1988 році. Вона перебуває в структурі зооінженерного факультету, з студентами якого виконується найбільший обсяг навчальної роботи. Ініціативу й керівництво відновленням кафедри взяв на себе ректор академік Дмитро Олексійович Ме-

ленчук. Ця подія за своїм значенням виходить за межі університету і з вдячністю прийнята всією пасічницькою громадськістю. Ректорат чуйно ставиться до проблем бджільництва, зміцнює співпрацю кафедри з Укрбджолопромом, Українською академією аграрних наук, зокрема Інститутом бджільництва ім. П. І. Прокоповича, іншими установами і організаціями. Спеціальна рада при аграрному університеті приймає до захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата і доктора сільськогосподарських наук.

У складі кафедри працюють п'ять викладачів (В. Д. Броварський, Г. П. Михайленко, В. П. Поліщук, Є. К. Приходько, В. І. Рудь) і стільки ж співробітників навчально-допоміжного персоналу (А. О. Бірдус, Т. І. Жарко, К. М. Кононенко, Л. В. Чередниченко, Л. М. Плиска). Навчальну роботу на кафедрі ведуть за сумісництвом також науковці Інституту бджільництва ім. П. І. Прокоповича.

Зручне розміщення бази кафедри поблизу корпусів університету в Голосіївському лісі дає змогу планувати і проводити більшу частину занять в умовах пасіки, де є невеликий лабораторний корпус з необхідним обладнанням і навчальним музеєм. У лабораторії використовуються оригінальні електрифіковані стенди, спеціально виготовлені для інтенсифікації засвоєння програмного матеріалу студентами через зорове сприйняття. Цьому підпорядкований показ на заняттях бджолиних сімей, живих (на колекційних ділянках і в природному середовищі) та гербаризованих медодайних рослин, вуликів, реманенту, продуктів бджільництва та інших об'єктів у природі. Поруч розташований сад, створений працівниками лісогосподарського факультету, з багатим видовим складом деревних та кущових медодаїв. І за таких сприятливих умов студенти мають змогу самостійно вести фенологічні спостереження і складати календар цвітіння рослин. Сільськогосподарські ж медодаї майбутні спеціалісти бджільництва вирощують на колекційних ділянках. Вивчення кількох сот видів корисної для бджіл

флори доповнюють також екскурсії до Центрального республіканського ботанічного саду.

У лабораторії кафедри створено великий фонд кольорових слайдів з програм різних курсів спеціалізації. Маємо навчальні кінофільми, а останнім часом придбали деякі відеофільми. Зібрана найбагатша в Україні колекція ботанічних сортів меду. Деякі з них привезені з Приморського краю Російської Федерації, з країн Середньої Азії, Західної Європи. Найактивнішу участь у цій корисній справі беруть студенти груп спеціалізації. Так, у 1994 р. на захист своєї дипломної роботи М. М. Косовський привіз зібрану ним колекцію з близько 30 кольорових видів обніжжя рослин Харківської області, а трохи раніше О. В. Джигомон зібрав на пасіці під час практики цікаві зразки прополісу, вилученого індивідуально з гнізд різних бджолиних сімей.

У навчанні та формуванні молодих спеціалістів беруть участь не тільки викладачі вузу, а й працівники виробництва, де проходять практику студенти. Базою виробничої практики є спеціалізовані бджолопідприємства, пасіки і бджолоферми господарств усіх областей України, а іноді й за її межами. Ми вдячні керівникам і спеціалістам на місцях, де проявляється турбота про нашу молодь.

Студент Олег Білаш в 1993 році був відряджений для навчання (за угодою між Україною і США щодо обміну студентами) до університету штату Айова, де слухав протягом чотирьох місяців лекції та пройшов практичне навчання (два місяці) у великому фермерському бджологосподарстві. В своїй дипломній роботі він проаналізував технологію виробництва меду на практиці промислового бджільництва США.

Теми студентських дипломних робіт дуже різноманітні, цікаві, кафедра спрямовує їх на вивчення наукових проблем і актуальних питань практики бджільництва. Це підтверджується щороку висновком Державної екзаменаційної комісії. Деякі дипломні роботи є початком кандидатської дисертації й розробок для впровадження у виробництво. Прикладом може бути наукова

робота з питань інструментального осіменіння бджолиних маток, виконана В. Д. Броварським, який працює тепер доцентом кафедри.

У сучасній тематиці наукових досліджень кафедри — селекція українських степових бджіл (переважно на базі Хмельницького облбджолорозплідника), біологія і технологія виведення маток з інструментальним осіменінням, методи підвищення комплексної продуктивності бджолиних сімей, вивчення стійкості проти хвороб.

Важливим завданням кафедри є участь в удосконаленні системи освіти і піднесення підготовки спеціалістів до рівня світового стандарту. Отже, і далі триває робота над новими програмами з бджільництва, підручниками, навчальними і методичними посібниками. Потрібно диференціювати програми й навчальні плани підготовки

кадрів різних ступенів кваліфікації — від випускника професійного училища (школи) до магістра.

Бджільництво чекає від нас участі в науковому й методичному забезпеченні переведення його на нову високопродуктивну, несприйнятну одразу технологію пасічникування, на шляху до якої є бар'єри психологічного і матеріального характеру.

Отже, попереду — багато роботи.

І, насамкінець, ще про одну важливу і радісну подію: Вченою радою університету кафедрі присвоєно ім'я першого завідувача, невтомного дослідника і вченого В. А. Нестерводського.

В. ПОЛІЩУК,
завідувач кафедри технології
виробництва продукції бджільництва
Національного аграрного університету.

В. А. НЕСТЕРВОДСЬКИЙ — перший завідувач кафедри

Народився Василь Антонович 28 лютого 1882 року в с. Тараклія (Бессарабія), де його батько працював старшим робітником на залізниці. А родом був з м. Балти Кам'янець-Подільської губернії, за національністю українець.

Як згадував у автобіографії сам Нестерводський, родичів він не пам'ятає, оскільки залишився сиротою, коли йому виповнився лише один рік. Тому він разом з сестрою виховувався в сім'ї тітки, сестри матері, яка мешкала в Балті. "У тітки, окрім нас з сестрою, було троє синів і чоловік солдат. Займалися вони рільництвом, орендували землю, тримали корів".

Тітка була неписьменною, однак, зауваживши, як племінник тягнеться до книг, попросила дружину одного урядника навчити малого Василька читати й писати.

Підлітком він вступив до міського двокласного училища, яке успішно

закінчив у 1900 році. Тітка хотіла бачити племінника писарем, але йому ця спеціальність не була до душі. Василь мріяв стати вчителем.

У 1903 році юнак екстерном здав всі экзамени за курс учительської семінарії і отримав посаду вчителя в селі Лабушне Балтської волості, де пропрацював до 1909 року.

З 1909 по 1912-й В. А. Нестерводський вчителює у м. Кодимі цієї ж Балтської волості.

"Ще коли я працював народним вчителем, — згадував пізніше Василь Антонович, — весь час подумував про те, щоб продовжити навчання. А коли дізнався, що у місті Умані при середньому сільськогосподарському училищі діють щорічні літні курси з бджільництва, садівництва і городництва, то подумав, що "учитель повинен знати все, що стосується природи рідного краю" і під час літніх канікул у 1908 і 1909 рр. прослухав ці курси".

На світлині — видатний вчений-пасічник, кандидат сільськогосподарських наук, перший завідувач кафедри бджільництва в колишньому Київському сільськогосподарському інституті, тепер Національному аграрному університеті, В. А. Нестерводський під час святкування свого 85-річчя. Підсумок його невтомної праці вагомий: 55 статей і 26 монографій, присвячених проблемам розвитку і становлення вітчизняного бджільництва. А скільки вдячних учнів продовжують нині справу великого вчителя.

На них особливо цікавими і надзвичайно захоплюючими були лекції Іполита Івановича Корабльова. Він так любив бджіл і з таким натхненням оповідав про їхнє життя і працю, що неможливо було самому не зайнятися пасічництвом. З тих пір Василь Антонович твердо вирішив присвятити себе роботі з божими комахами.

Продовжуючи вчителювати, Нестерводський став широко пропагувати пасічництво серед своїх земляків. А коли в Балті у 1910 році організувалося земство, влаштувався на роботу в земську управу, у відділ народної освіти, де в той час у місцевій земській газеті надрукував статтю про корисність пасічництва.

У 1911 р. Василь Антонович отримав запрошення від І. І. Корабльова перейти працювати помічником завідувача пасіки в Уманському училищі садівництва і землеробства. Це запрошення було прийнято, і з весни 1912-го Нестерводський пропрацював там до 1917 р.

Праця в Уманському сільськогосподарському училищі під керівництвом І. І. Корабльова стала прекрасною школою, тут були створені благодатні умови для розвитку науки і пасічництва.

У стосунках з І. І. Корабльовим Василь Антонович відчував батьківську турботу і підтримку. В училищі, під керівництвом наставника, Нестерводський написав у 1914 р. свою першу працю "Перегін бджіл".

У 1913 і 1914 рр. Василь Антонович виїжджає в сільські місцевості і в Тульську область, де сприяє організації курсів з бджільництва для вчителів. Ним також було виготовлено чимало біологічних колекцій з пасічництва для Всеросійської виставки в м. Києві в 1913 р.

А згідно з поданням Уманського училища садівництва і землеробства Нестерводський був затверджений Департаментом землеробства інструктором з бджільництва і шовківництва при цьому ж училищі.

У 1917 р. І. І. Корабльов сприяв переведенню В. А. Нестерводського в Харківське середнє сільськогосподарське училище на посаду викладача бджільництва і шовківництва. Упродовж п'яти років він активно пропагує серед сільського населення Харківщини рамкові вулики, видає книгу про перегін бджіл українською та російською мовами.

З 1922 по 1928 р. Нестерводський завідує пасікою Голосіївської агробази Київського сільськогосподарського інституту, поєднує працю з викладанням у тому ж вузі.

У ці роки він також читає пасічництво в Київському ветеринарно-зоотехнічному інституті, з 1929 по 1931 р. завідує по сумісництву станцією шовківництва Київської плідспілки.

Упродовж 10 літ — з 1931 по 1941-й — Нестерводський трудиться спеціалістом-пасічником в Українському са-

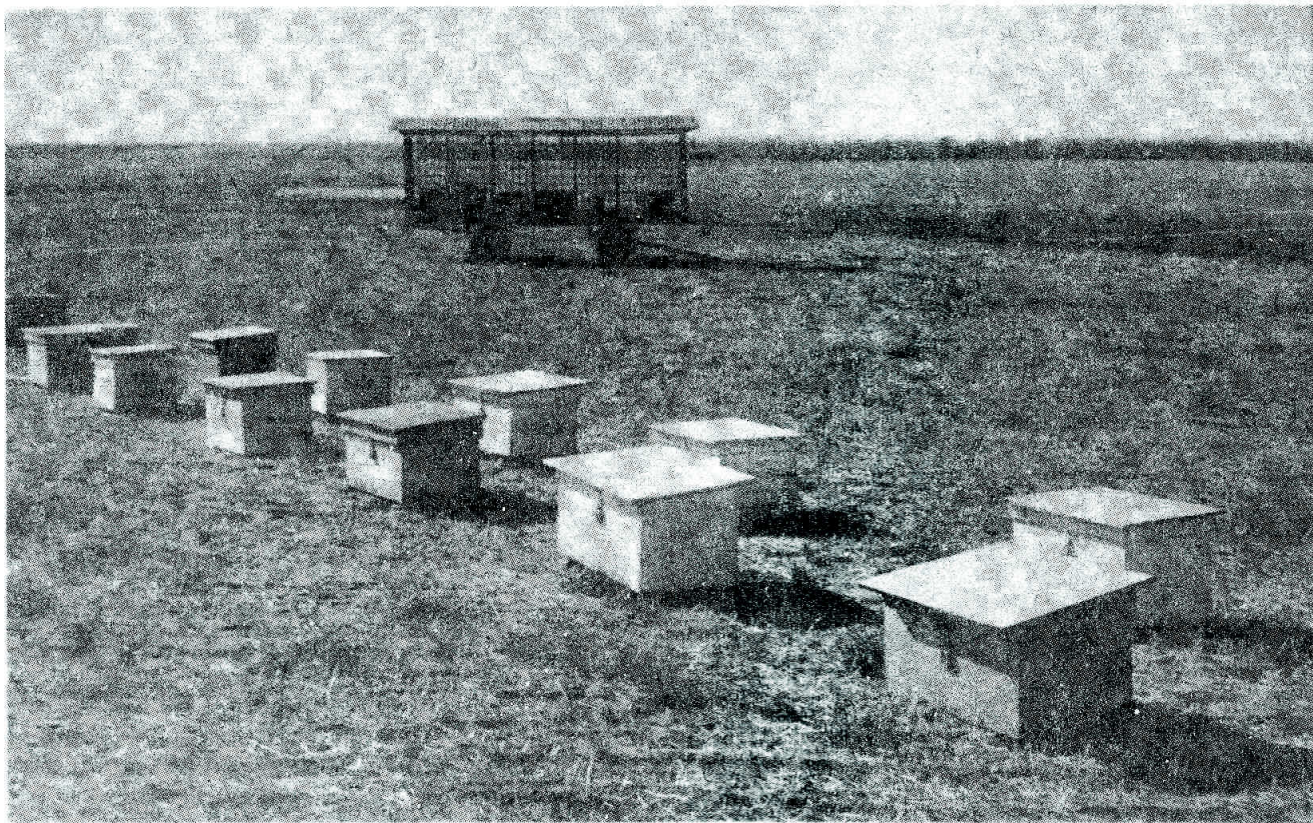
довинтресті, а також викладає в Боярському технікумі бджільництва. "Саме в цей час, — записує у своїх спогадах Василь Антонович, — я повинен був виконати відповідальне завдання — організувати у 120-ти радгоспах Укрсадовинтресту пасіки. Їздив по всій Україні, налагоджував роботу старих пасік і організовував нові, підбирав на посади пасічників людей освічених, відданих цій благородній справі. За час поїздок вів спостереження за кормовою базою для бджіл і доглядом за ними по всій Україні. Кількість бджолиних сімей за 10 літ становила понад 70 тисяч.

Під час війни Василь Антонович викладає пасічництво в Боярському сільськогосподарському технікумі бджільництва.

У 1944 році, після визволення м. Києва від фашистських загарбників, повернувся на роботу в Київський сільськогосподарський інститут викла-

дачем бджільництва, а з 1945 по 1947 р. виконує обов'язки завідувача кафедри бджільництва. За цей час відновив Голосіївську пасіку і створив при ній спеціальну пасічницьку лабораторію. В той же час Нестерводський здає кандидатський мінімум і захищає в 1947 р. дисертацію на тему "Кочове пасічництво". З 1949 по 1955 р., до виходу на пенсію, працював доцентом в Українській сільськогосподарській академії.

Вже будучи на заслуженому відпочинку, незважаючи на втрату зору, Василь Антонович постійно допомагав у підготовці кадрів пасічників в академії. Написав і видав книгу "Організація пасік і догляд за ними", в якій використав свій досвід і багаторічні спостереження за 50 років праці на ниві українського пасічництва. Воно було головною справою його довгого, невтомного життя.

Пасіка на кочівлі у кримському степу

Світлина Я. ГУЛКЕВИЧА.

Теорія, практика, ДОСВІД

ПРИЛІТНА ДОШКА

ЇЇ РОЛЬ, КОНСТРУКЦІЯ І ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Прилітна дошка є одним з необхідних елементів вулика, що суттєво впливає на результати експлуатації.

Прилітні дошки можна поділити на стаціонарні, прикріплені до вулика, змінні — з різними методами кріплення, приставні й комбіновані типу веранди.

Прибиті до вулика стаціонарні прилітні дошки можуть бути викори-

стані на стаціонарних пасіках, де вулики не перевозяться на медозбір. При кочівлі вигідно застосовувати змінні прилітні дошки, які закриваються на завіси, а приставні — при заселенні вуликів роями.

Велике значення для бджіл має кут розташування прилітної дошки щодо горизонту. Якщо звернути увагу на бджолу, яка летить з ношею до вулика, то ми побачимо, що її черевце з лапками, залежно від маси нектару, нахилене до горизонту під кутом 45—60°, і при посадці на горизонтальну прилітну дошку бджола вдаряється об неї черевцем, травмується, що особливо відчутно при сильному медозборі. Тоді ці звуки вдаряння бджіл об дошку подібні на звуки крапель дощу. При розміщенні прилітної дошки під кутом 40—45° ці звуки майже зникають, оскільки бджола, прилітаючи, одночасно спирається на всі лапки.

При горизонтально розташованій прилітній дошці бджоли, які вилітають з вулика, ще не набравши швидкості, часто зачіпляються тілом за дошку, травмуючи лапки і крила, приклеюю-

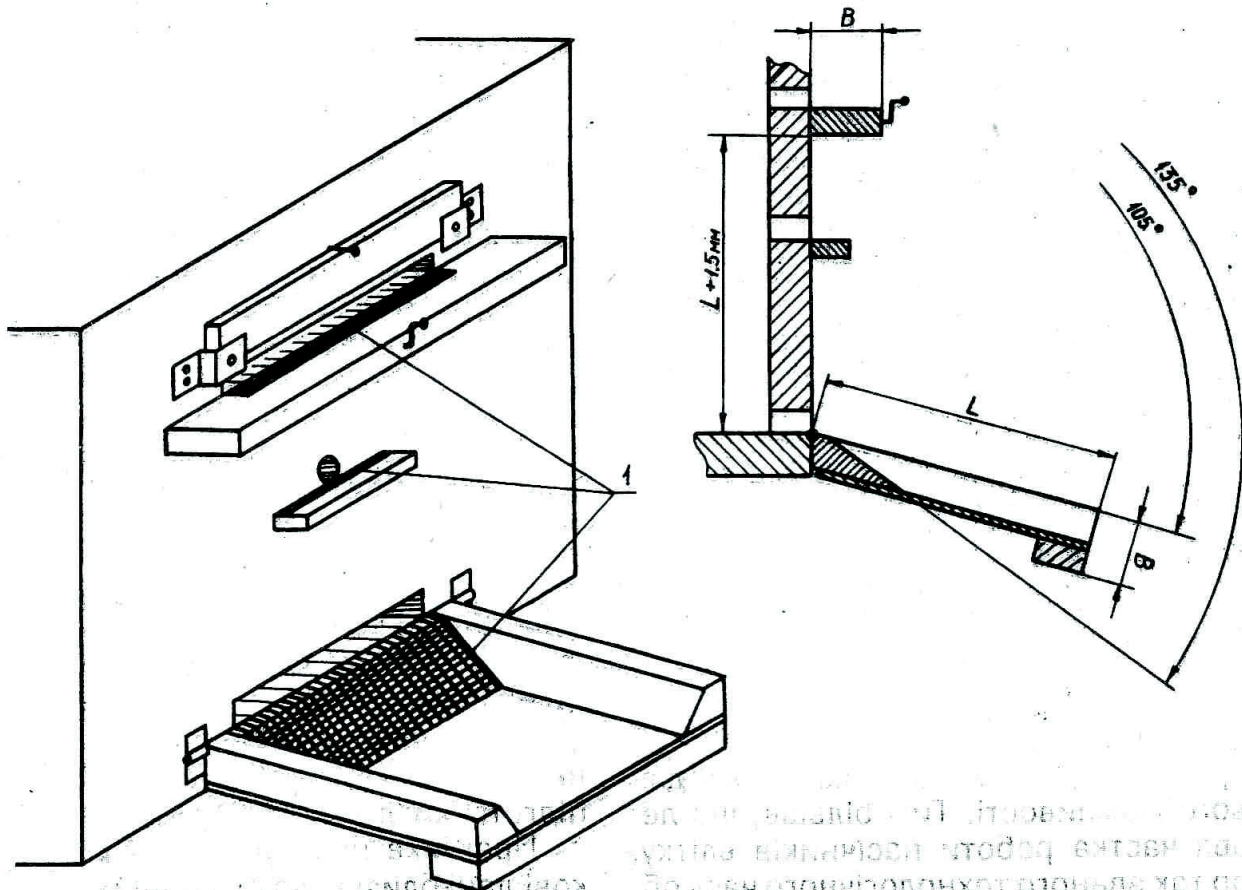
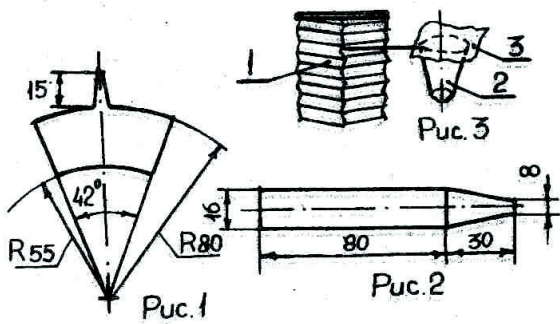

Схема прилітної дошки

ризти. Такий спосіб підсадки маточників має стопроцентну гарантію виходу молодої матки з маточника.

М. ГУНЬКО.
м. Вінниця.

Гонорар прошу перерахувати на розвиток журналу "УП".

Методи бджільництва

Протиройові методи пасічництва

Для підтримки бджіл у робочому стані (неройовому) застосовують протиройові методи. Їх декілька, але всі вони ґрунтуються на тому, що пасічник спрямовує енергію льотних бджіл, які не зайняті вихованням розплоду, на корпусну роботу. Ці резерви можна використати для отримання нових сімей. Проте, якщо пасіка укомплектована і нові сім'ї потрібні, то вся енергія таких бджіл повинна бути скерована на максимальне збільшення медозбору. З нагромадженням в гнізді їх або безпосередньо включають в медозбір і відбудову щільників, або попередньо використовують на вигодовування додаткових бджіл до головного взятку. Який з цих напрямів вибрати, залежить від характеру медозбірних умов даної місцевості.

У місцевостях, які мають ранній продуктивний взяток і короткий період нарощування бджіл (наприклад при взятку малина-біла конюшина, або малина-зніт) потрібно безпосередньо спонукати резервних льотних бджіл в медозбір у міру їх нагромадження. Тут до часу появи в сім'ях значних кількостей таких бджіл переважно й починається продуктивний взяток (2—3 кг прибутку на добу), і це дає змогу зразу ж завантажити їх збиранням нектару і прискороної відбудови щільників, відволікаючи від підготовки до роїння.

Зовсім інакше виглядає справа в місцевостях з подовженим періодом

нарощування бджіл (наприклад, при гречаному, липово-гречаному або соняшниковому типах взятків), коли до зацвітання основного медоносу продуктивний взяток відсутній. У цих місцевостях сім'ї бджіл нагромаджують багато льотних бджіл задовго до початку продуктивного медозбору, і вони довго не завантажені збиранням нектару і відбудовою щільників. Від довгого неробства сильні сім'ї в більшості випадків приходять до роївового стану, незважаючи на вжиття загальних попереджувальних заходів.

Оскільки за даних умов пасічник не може прямо включити резервних льотних бджіл в роботу по збиранню нектару, він повинен обхідними шляхами використати їхню енергію для збільшення медозбору. Для цього з таких бджіл створюють тимчасові відводки, які до головного взятку виховують додатковий розплід від "маток-помічниць", що з'явилися навесні. Якщо, наприклад, з сім'ї від "маток-помічниць", що з'явилися навесні, взятий 1 кг бездіяльних льотних бджіл, то на початку головного взятку їх кількість у відводку збільшиться щонайменше втричі. Таким чином, у місцевостях з довгим періодом нарощування бджіл можна одночасно збільшити їхню кількість; вони працюватимуть на головному взятку, і цим можна перешкодити роїнню.

Відповідно до описаних вище особливостей нарощування і використання

бджіл у цих чи інших медозбірних умовах протиroyові методи пасічництва на пасіці складаються по-різному.

Перший шлях — утримання цілісних сімей у вуликах великого об'єму, коли тимчасових відводків з матками-помічницями не формують і кожна сім'я розвивається тільки за рахунок розплоду своєї матки. При цьому роїння уникають, завантажуючи сім'ї роботою одразу ж у міру нагромадження резервних бджіл у кожній сім'ї. Таку систему ведення бджільництва можна застосувати в умовах раннього продуктивного взятку, який починається до початку головного.

У практиці передового пасічництва склалися такі методи утримання цілісних сімей бджіл у вуликах великого об'єму:

— багатокорпусне утримання сімей бджіл,

— двокорпусне утримання,

— утримання у вуликах-лежачках.

Техніка кожного з названих методів буде розглянута пізніше.

Другий шлях — використання тимчасових відводків з матками-помічницями для завантаження резервних бджіл вихованням розплоду і нарощування додаткових бджіл до головного взятку. Як уже зазначалося, даний метод можна застосувати в місцевостях з довгим періодом нарощування бджіл, де в роївову пору відсутній продуктивний взяток і тому немає змоги заван-

тажити резервних бджіл роботою на медозборі. За таких умов потрібно кожен рік додатково мати багато плідних маток. Їхнє ранньовесняне виведення та організація запліднення маток потребують значних затрат робочого часу, що на великій пасіці дуже перешкоджає пасічникові обслуговувати велику кількість бджолиних сімей. Окрім цього, в більшості регіонів України через нестабільність погоди навесні раннє виведення маток не завжди вдається, та й за якістю такі матки бувають значно гіршими, ніж матки, виведені влітку.

Застосування розглянутого методу у великому пасічницькому господарстві може дати високий ефект лише за умови, що весною пасічники будуть отримувати готових плідних маток високої якості з південних розплідників або виводити їх на спеціалізованій матковивідній пасіці свого ж господарства. На порівняно невеликих пасіках, особливо в районах з достатньо теплою весною, пасічники можуть виводити маток-помічниць своїми силами.

Метод відводків докладно буде розглянутий нижче, в кінці розділу методів пасічництва.

П. ПАСЕКА. м. Київ.

Гонорар прошу перерахувати у фонд журналу "УП".

◆ ◆ ◆ Поділюся досвідом

Хочу на сторінках вашого журналу поділитися своїм досвідом роботи з бджолосім'ями, які перебувають в роївовому стані під назвою "Роїння — добро чи зло".

В пасічницькій літературі щодо роїння бджіл є протилежні висновки. В книзі "Учебник пчеловодства" 1958 р. випуску написано, що роїння — це стихійне лихо, яке призводить пасіки до збитків, в книзі І. А. Шабаршова "Русское пчеловодство" також є вислів

про те, що "роїння — це чисте нещастя", а "кожний рій — збиток". Згідний з цим, якщо пасічник своєчасно не вживе відповідних заходів. Тоді у вулику, в ліпшому випадку, залишиться 4—5 рамок бджіл і матка. Сім'я ж буде майже без меду. Всі рекомендації літератури про те, як вивести бджолосім'ю з роївового стану, ґрунтуються на поділі сім'ї на дві. Наприклад, наліт на матку чи маточник, отримання рою та його підсилення, з'єднання роїв та ін.

НЕДОЛІК ФАЛЬЦЕВОГО З'ЄДНАННЯ

Одним з недоліків багатокорпусного вулика з фальцевими з'єднаннями є те, що бджоли заходять у фальцеві виїмки і при постановці наступного корпусу на вулик їх роздушують.

Другим недоліком є те, що під дією вологи дерев'яні корпуси зсихаються або розсихаються і часто через це з'єднання взагалі неможливе.

Щоб цього уникнути, слід з'єднання робити з матеріалів, які не деформуються під дією вологи. А щоб бджіл не роздушували в фальцевих пазах, то корпус слід не ставити, а насувати, як шухляду письмового стола. Але до цього потрібно, щоб одного з чотирьох фальців не було. Бджоли в такому разі

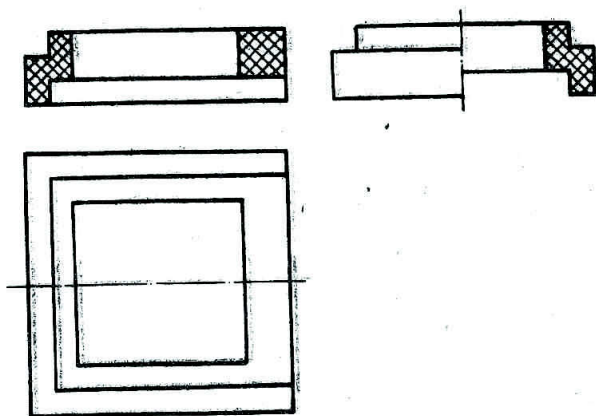

Рис. 1. Пластмасова рама каркасу.

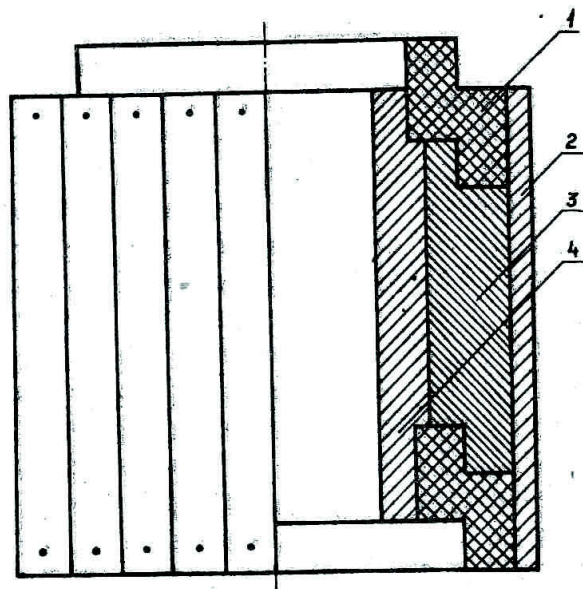

Рис. 2. Корпус вулика:

1 — пластмасовий каркас, 2 — зовнішня стінка, 3 — утеплення, 4 — внутрішня стінка.

будуть зсунуті з фальців і залишаться живими.

Ми розпочали роботу над виготовленням каркасу з пластмаси. Бажаючих придбати пластмасові рамки каркасу, які полегшують роботу над виготовленням багатокорпусних вуликів, просимо надсилати заявки.

М. ГНІДЕЦЬ.
292360 Львівська обл.,
Жовківський р-н,
с. Річки.

Ред. Вулик і комплект рамок автор обіцяв надіслати в редакційний музей.

При відбудові щільників бджоли залишають вільний простір між ними, а також різними частинами вулика і щільника. Ширина його коливається від 4,5 до 9 мм. Середньою шириною вільного простору вважають 7,5 мм.

Л. Л. Лангстрот перший встановив, що бджоли залишають вільний простір у вулику. Враховуючи цей факт, він виготовив рамку для щільників.

ПІДРАМКОВИЙ ПРОСТІР У ГНІЗДІ БДЖІЛ

Сім'я бджіл — це така господарська одиниця, котра ніколи не перестане нас цікавити і дивувати. Пов'язано це насамперед з тим, що бджоли здатні пристосовуватися і вести свою життєдіяльність відповідно до умов, у які вони потрапили. Із пасічницької літератури ми знаємо, що одному пасічникові вдалося змусити бджіл відбудувати навіть протиприродні для них циліндричної форми щільники. Така досить гнучка поведінка бджіл часто веде до непорозумінь.

У зв'язку з цим існує безліч поглядів на ту чи іншу проблему в сучасному бджільництві.

Багато різних поглядів існує і на те, яким повинен бути підрамковий простір у гнізді бджіл. Та це й не дивно. Відповідь дають на це і самі бджоли.

Розглянемо три випадки.

У першому випадку, не маючи змоги або потреби добудувати щільники до підлоги вулика або дна дупла, підщільниковий простір бджоли залишають великим.

У другому випадку, коли розмір гнізда задовольняє потреби бджіл, щільники не добудовують ними до дна вулика на 10—15 мм. Бачимо ми це і на прикладі рамок, щільники котрих бджоли не добудовують до нижньої планки на 10—15 мм, що служить їм умовним дном. Але є ще й третій варіант, дуже характерний для нуклеусних вуликів. Коли бджолам бракує місця для нормальної життєдіяльності, то вони здатні забудувати навіть підрамковий простір в гнізді.

Роблячи з цього всього висновок, я вирішив задовольнити біологічну потребу бджіл щодо підрамкового простору в гнізді, тому щільникову рамку розміром 435x300 мм виготовляю тепер розміром 435x308 мм, при цьому

верхню планку замість стандартної товщини 22 мм роблю товщиною 10 мм. Таким чином, не збільшуючи об'єму вулика, значно збільшую корисну площу щільника.

Щоб навести такі рамки стандартною вощиною, потрібно опустити верхню дротину на відстань 25 мм від верхньої планки. Це дасть змогу опустити вощину на відстань в 10 мм від нижньої планки щільника для того, щоб бджоли добудували вощину зверху бджолиними чарунками. Бо якщо підняти вощину вгору, то знизу вона буде добудована переважно трутневими чарунками.

По ширині вощину обрізаю таким чином, щоб вона з одного боку не доходила на 10 мм до бокової планки щільника. Роблю це для того, щоб бджоли могли більш природно кріпити щільники навпроти льотка.

Маючи таку можливість, бджоли кріплять щільники переважно за допомогою воскових перегородок, залишаючи при цьому проходи-лази між планкою і щільником, якими при правильному влаштуванні гнізда користуються щорічно. Особливо важливе значення вони мають при використанні верхніх льотків, у які на зимово-весняний період вставляються втулочні льотки-вкладиші.

Отже вважаю, що підрамковий простір в гнізді бджіл повинен бути таким, як підказують нам самі бджоли, в середньому 12 мм.

В. ПАРАЩИНЕЦЬ.
м. Мукачеве Закарпатської обл.

Гонорар прошу перерахувати у фонд журналу "УП".

СИЛЬНА СІМ'Я — А МЕДУ НЕМА

Бджолина сім'я — одна матка, певна кількість бджіл (залежно від пори року) і декілька сот трутнів. Тож насильне утримання двох маток в одній сім'ї — це втручання людини в багатомільйонний період існування бджіл. Пасічник шукає вигоду в компактності розміщення бджіл, хоч цим самим створює для себе нові труднощі в їхньому утриманні. А переселивши нову сім'ю в новий вулик, одержить більшу користь. На своїй пасіці я давно проводив експерименти по утриманню двох і трьох маток в одній сім'ї. Результати невітні.

Я не буду посилатися на наслідки щодо спадковості сім'ї від незапиленої залишеної матки, адже важко передбачити все при такому хаосі. Нехай науковці доводять вплив запаху матки на стан сім'ї. Я хочу довести недоцільність двоматкового утримання в деяких регіонах.

Суперсім'я може приносити користь при дуже сильних взятках, а ось в регіонах Волині, Карпат, Полісся, Закарпаття, Буковини такі сім'ї збиткові. Середня за силою сім'я працює постійно, а сім'ї-гіганти висять на рамках

"бородою". Здається, якби всі бджілки хоч по разі принесли нектару, то затопили б вулик. Та ба! Нормальні сім'ї носять, а суперсім'ї — "лікуються". За підтвердженням можна звернутися до літератури, пригадати, скільки в середньому живе бджола в сильній сім'ї і скільки в слабкій або середній. Чи не свідчить це про те, що коротке життя бджоли в нормальній сім'ї підтверджує робочість бджоли, а в суперсім'ях — навпаки?

За моїми багаторічними спостереженнями, а також за спостереженнями моїх колег зі згаданих вище регіонів, ця система утримання бджіл для них непридатна. Тож моє застереження для пасічників-початківців: не накидуйтеся одразу на все нове, бо не завжди матимете зиск від того. В помірних зонах при постійному, але несильному взятку недоцільно утримувати двоматкові сім'ї.

А. ГАРЛІНСЬКИЙ.
с. Вівчицьк, Волинь.

Гонорар прошу перерахувати у фонд журналу "УП".

З ПОЛЬСЬКОГО ДОСВІДУ

Такий заголовок статті п. Р. Попілевича (Український пасічник. 1992. № 5), в якій він коротко подає зміст експериментального дослідження польського пасічника Януша Мазурека. Також і в журналі "Пасіка" за 1993 р. написано це саме, але вже в повному обсязі. На жаль, критичних зауважень та наукового аналізу методу Мазурека щодо догляду за розвитком бджолиної сім'ї не зроблено. Матеріал подано в дусі прикладу для наслідування в умовах слабких взятків. Тому дозволю собі з цього приводу зробити деякі уточнення.

Прочитав статті Януша Мазурека в оригіналі: "Моя пасіка" (жур. "Пшелярство". 1988. № 1—12). Зразу ж вислав

до журналу "Пшелярство" свої критичні зауваження, розуміється, польською мовою. Проте відповіді від редакції, як і від автора, не отримав. І це зрозуміло: кому ж хочеться признаватися в своїх невдачах?

Мазурек пише, що перед ним в повній своїй величині стала проблема роїння бджіл. "Щось треба було придумати... кінець з ловленням роїв". І він придумав 2-рамковий ізолятор для обмеження матки в червлінні.

Коли проаналізувати, то виявляється, що на цих двох ізольованих рамках (360x260 мм) можна розмістити найбільше 10 тисяч розплоду, з якого протягом 20 днів набереться всього 10

тисяч молодих бджіл, а потім така ж кількість льотних. Буває, що льотні живуть довше, ніж 20 днів, тоді їх буде дещо більше. Таким чином, сила сім'ї обмежена до мінімальної, в кількості до 4 рамок. Звичайно, така сім'я роїться не буде, але й меду не принесе.

Щоб сім'я стала продуктивною, Мазурек робить нальоти бджіл, підсилює її розплодом від іншої допоміжної сім'ї, доводячи силу до 40 тисяч бджіл. Виникає запитання, який сенс обмежувати матку в червлінні та в продуктивній сім'ї і одночасно підсилювати її розплодом та бджолами від іншої допоміжної? Таке підсилення продуктивної сім'ї критим розплодом та бджолами викликало ройовий настрій бджіл, з яким опісля доводилося Мазуреку боротися, виламувати маточники, замінювати старі матки на молоді, переносити рамки з розплодом з ізолятора подалі за решітку — робити "колодязь". Ось що пише про це Мазурек: "...немає іншого виходу, майже цілий сезон — це балансування ("жонглювання") на межі ройового настрою і робочого. У випадку недогляду бджоли вирояться разом з молодою маткою і вже не вернуться до вулика. Буває, що матка протиснеться через решітку ізолятора і тоді полетить з роєм або замість тяжкої надставки з медом зачервить 10 рамок трутневим розплодом". І далі: "Треба чесно сказати, що сильне обмеження маток в червлінні, хоч збільшує перспективу збирання меду, проте одночасно викликає ройовий настрій бджіл, що суперечить першому твердженню".

Свій винахід Мазурек обгрунтував теорією структури бджолиної сім'ї, її

біологічною дозрілістю для роботи по збиранню меду. Структура ця полягає у співвідношенні кількості розплоду до кількості льотних бджіл. Коли льотних бджіл у два рази більше, ніж розплоду, то це сприяє нагромадженню меду. Заперечувати цій теорії немає потреби, такий стан буває часто, коли немає взятків і льотні бджоли не зношуються, або в кінці літа, при зменшенні розплоду. У весняний період, коли цвітуть сади, якраз буває навпаки — багато розплоду, а льотних обмаль, і тут може дещо допомогти попереднє нарощування сили сім'ї на зимівлю. Тому задумка Мазурека добра, але нереальна.

Мазурек, довідавшись про метод проф. Фаррара, "...який підтримує суперсильні бджолині сім'ї протягом цілого року (60—80 тисяч бджіл)", визнає: "...це дійсно така структура сім'ї є дуже корисною під час взятків". Проте шкодує, що більша сила сім'ї веде до роїння, для такої сім'ї "...у нас немає американських взятків".

У Мазурека була мета, про яку він у першій своїй статті виразно і недвозначно сказав, що щось треба робити, щоб не ловити роїв. Його метод відведення бджіл від роїння дуже громіздкий і мало ефективний, вимагає багато часу на нескінченне перевірвання сімей. Мені ж хочеться вірити, що Мазурек, ще сьогодні дотримуючись методу ізоляції матки на двох рамках, при його буйній фантазії, напевно, придумав щось інше, більш практичне. Це видно із слів п. Попілевича: "...він у них один з кращих".

П. ВОЗНЯК.

м. Кам'янка-Бузька Львівської обл.

Зауваження

до статті п. П. Возняка "З польського досвіду".

У статтях п. Я. Мазурека дійсно мають місце нелогічні висновки, які часто суперечать одні одним.

Зауваження п. П. Возняка щодо рекомендацій Я. Мазурека абсолютно слушні і справедливі. Це стосується рекомендації щодо ізоляції матки на тривалий час в 2-рамковому ізоляторі як засобу боротьби з роїнням. Значне ослаблення сім'ї в цьому випадку не заперечне. П. Возняк робить правильний вис-

новок, що така сім'я роїться не буде, але й меду не принесе.

З іншими критичними зауваженнями п. П. Возняка теж можна погодитися, хоч і з деякими застереженнями.

Загальний зміст критичних зауважень справедливий, обгрунтований.

В. ПИЛИПЕНКО,
головний зоотехнік Мукачівського
бджолорозплідника,
канд. с.-г. наук.

НЕОБХІДНІСТЬ ПЕРЕБУДОВИ РОБОТИ ПАСІЧНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ

В останні роки можливість отримання цукру для годівлі бджіл тільки через пасічницькі товариства стала цементуючою силою та збільшила до неймовірних розмірів ряди членів товариств бджолярів-аматорів. Не секрет, що сюди увійшло багато тих, хто бажає отримати цукор за дешевшими цінами без зайвого клопоту. В ці ж роки в більшості областей товариства прагнули до економічної та адміністративної незалежності від колишніх державних контор по бджільництву. Вони відкривали свої магазини та намагалися забезпечити членів своєї спілки необхідним інвентарем та вощиною. На нашу думку, наявність двох конкуруючих пасічницьких магазинів у багатьох областях поліпшила матеріальне становище бджолярів, бо здорова конкуренція та відсутність монополії завжди приносять користь споживачам.

Але в цій боротьбі за фінансову та адміністративну незалежність товариства бджолярів забули про головне завдання — пропаганду передового досвіду, висвітлення новин бджільництва та забезпечення новою інформацією членів своєї спілки. Та й навіть така робота була потрібна, коли й ряди членів спілки зростали з кожним роком.

Після того, як цукрова проблема була знята, спілка бджолярів-аматорів фактично перестала існувати. Про цікаві лекції всі вже давно забули, а платити членські внески просто так без користі нікому не цікаво.

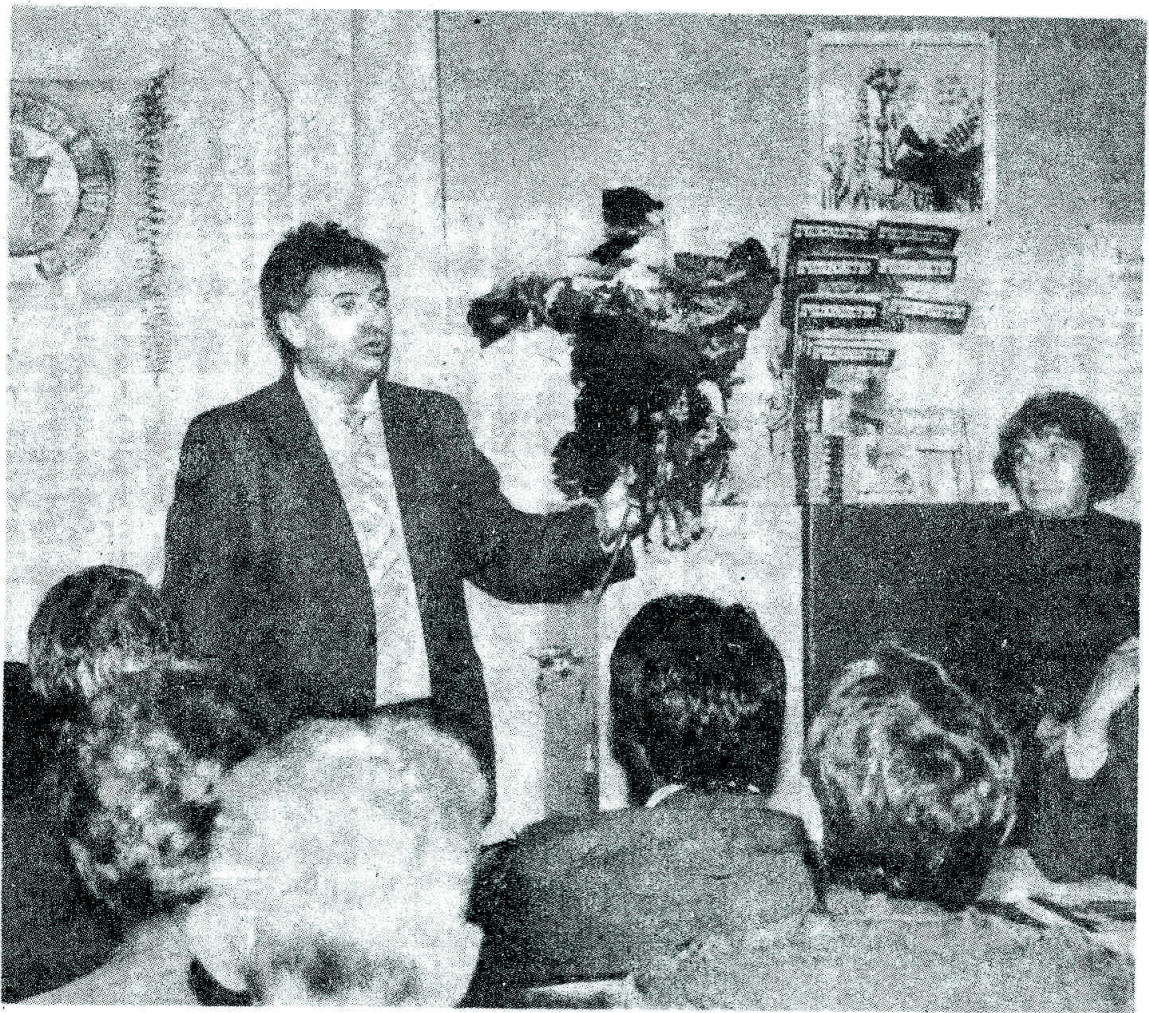
Давайте згадаємо ті ще не дуже давні часи, коли цукрова проблема не виникала. Як же тоді існували секції бджолярів-аматорів і що їх об'єднувало? Згадую, що в Києві було одне міське товариство, яке регулярно двічі на місяць проводило дуже цікаві збори. Запрошувались для читання лекцій відомі фахівці і не тільки з Києва, але й з інших міст. Завжди в продажу була якась література, і для її отримання навіть давали відрядження комусь із членів секції до Москви чи іншого

міста, де ця література з'являлася в продажу. Регулярно за рахунок секції відряджали когось до Москви чи навіть до Майкопа для участі в пасічницьких виставках або для вивчення передового досвіду. В окремі роки складалась навіть програма на півроку вперед з темами лекцій та прізвищами лекторів.

Куди ж усе це поділося? Де цікаві лекції, де відомі лектори? Якщо й відбувається лекція, то хто про неї знає? А що буде через місяць? А коли, а де? Час став дорогим, людина повинна знати, куди вона йде, планувати свій час. Одні теми цікавлять одних бджолярів, інші — інших. Одні лектори читають цікаво, інші — не дуже або читають те саме, що й рік тому. Оце і є робота президії секції — не тільки організувати цикл цікавих лекцій, але й довести програму до відома кожного члена секції. Де ж вона, ця робота? Хто за останні п'ять років тримав в руках програмку з лекційним планом? Раніше на заплановані лекції приїздили пасічники з передмість та з інших міст. Наприклад, багато років тому на засідання міської секції до Києва приїжджали бджолярі з Ірпеня та навіть з Фастова.

Приїде пасічник з села до Києва чи до якогось іншого великого міста, і в нього виникає питання: де ж та місцева спілка пасічників-аматорів, хто знає хоч який-небудь телефон? Де в місті магазин "Бджільництво"? Куди б піти на цікаву лекцію? Людина приїхала з села чи маленького містечка до столиці чи обласного центру і з великим задоволенням та користю для себе прийшла б на лекцію відомого фахівця. Але ж інформації немає. Правду кажуть, що інформація дорого коштує.

А в Україні, між іншим, існують два пасічницькі журнали, які б із задоволенням надрукували корисну для всіх інформацію, але жодне товариство такої інформації не дає. Нехай це в маленьких містах, але ж у Києві, де навіть є Інститут бджільництва та аграрний університет з кафедрою бджільни-

Голова Стрийського районного товариства бджолярів-любителів п. І. Д. Брик на семінарі-зборах пасічників розповідає про липу з підвищеною медодайністю, яку виростило покоління пасічників Лесівих з с. Ярушовичі.

Світлина Я. ГУЛКЕВИЧА.

цтва,— невже в такому місті нікому прочитати лекцію пасічникам?

Якщо ж прочитати наші журнали "Пасіка" та "Український пасічник", можна дійти висновку, що товариства пасічників-аматорів майже не існують. Хоч деякі формально існують, але не працюють через дві причини: і не вміють і не хочуть працювати або навпаки. На жаль, і повчитись ні в кого. Столична секція, яка повинна бути зразком, поділилась на маленькі районні, які майже не працюють, а з'єднатися в єдину, як було раніше, в "доцукрові" часи, не можуть з невідомих причин.

А де нові книжки? За останніх три роки з'явилося щонайменше п'ять нових цікавих книжок з бджолярства. А хто з бджолярів про них щось чув на

зборах секції? Майже ніхто. Наприклад, вийшла в Санкт-Петербурзі книжка "Тайны пчел", в Москві була перевидана всесвітньо відома енциклопедія Рута, в Києві вийшла моя нова і, за відгуками пасічників, дуже цікава та корисна для бджолярів книжка "Високотемпературна зимівля бджіл". Хто знає про ці книжки? На скількох секціях пасічників розглядали ці книжки та обмірковували, як би дешевше забезпечити своїх членів новою літературою? Так тоді ж, пробачте, навіщо бджоляру та секція, якщо з неї користі ніякої. Може, колись вони (секції, спілки чи як там їх тепер називають) працювали, та за роки, коли тільки й треба було здобувати цукор, розівчилися. Навіщо ж тепер пасічнику ходити на таку секцію та ще й внески платити,

якщо навіть голова секції не знає теми роботи на місяць уперед, не кажучи вже на півроку, а про нові книжки він і сам нічого не знає, бо ніхто не розжував та на тарілочки не підніс.

Тепер про членські внески. На нашу думку, внесок повинен бути невеликим та однаковим для всіх членів секції незалежно від кількості бджолосімей, але частина послуг має бути платною. Запросили лектора з іншого міста — лекція платна, дістали нові книжки — невелика націнка на користь товариства і т. д. В кожному конкретному випадку пасічник знає, за що і кому конкретно він платить гроші — така вже психологія людини, що їй легше платити, коли знає, за що.

Теоретично спілка бджолярів повинна приносити більше користі початківцям з невеликою кількістю бджолосімей — так чому ж досвідчений пасічник, якому робота спілки приносить менше користі, ніж початківцю, повинен платити більше?

А тепер про спілкування пасічників у масштабах області, регіону, держави. В Сполучених Штатах, наприклад, кожного року пасічники регіонів (2—3 штати) проводять дво-триденну конференцію, куди запрошують науковців, самі читають лекції, обирають кращого бджоляра та королеву меду, вручають їм якісь подарунки і закінчують, як і належить, банкетом. У нас є багато пасічників, які б у зимовий час із задоволенням поїхали на такий не дуже дорогий семінар, хоча б з метою поспілкуватися з іншими бджолярами. Але традицій таких нема і ніхто не хоче взяти на себе організацію подібних зборів. На папері існує Спілка пасічників України, але ніхто не знає, що ж вони там роблять? Хіба що вже багато років розглядають проекти закону про бджільництво, який вже нікому не потрібний, і зовсім, мабуть, забули про самих бджолярів.

Проїзд тепер дуже дорогий, їздити далеко важко, і було б, мабуть, доцільніше проводити такі семінари в кожній області чи регіоні. Але ж ентузіастів нема не тільки в столиці, а й в областях.

У Києві мале підприємство "Лабораторія біотехнології" щорічно (вже третій рік) проводить триденний семінар з загальною тематикою "Нове в бджільництві", але підтримки, хоча б просто інформаційної, від спілок пасічників не отримує. Та хоча б кожна обласна чи районна спілка прислала представника "на розвідку", щоб він потім розповів всім, що, де, як і коли, — так навіть і цього ніхто не хоче зробити. Всі все вже й так знають, а працювати ніхто не хоче.

Таким чином, тепер, коли проблеми матеріально-технічного забезпечення бджолярів майже вирішені (в магазинах все є — вошина, цукор, димарі і т. ін.) для відродження спілок бджолярів-аматорів потрібне різке поліпшення інформаційного забезпечення пасічників. Це єдине, що може об'єднати аматорів в спілки, як в старі добрі часи. Нехтування цим призведе до повного занепаду роботи спілок пасічників-аматорів.

На мою думку, потрібно також провести чітку межу між роботою спілок аматорів та різною комерційною діяльністю, нехай навіть вона і приносить фінансову користь окремим бджолярам. Першочергове завдання спілок — інформаційне забезпечення пасічників та утворення умов для їхнього спілкування. Всяка фінансова діяльність — це вже робота спілки пасічників-професіоналів чи комерсантів від бджільництва і до терміну "аматор" ніякого відношення немає. Аматор — це любитель бджіл, який отримує мед для своєї родини та частково на продаж. Для аматора бджільництво — це хобі, яке іноді дає йому змогу поліпшити матеріальне становище, а в більшості випадків він дістає насамперед задоволення від роботи з цими чудовими комахами та поліпшує здоров'я. В спілках бджолярів-аматорів 90 відсотків таких людей, і на них, в першу чергу, потрібно орієнтуватися.

О. КОМІСАР,
канд. біол. наук.
м. Київ.

Від редакції

Стаття О. Д. Комісара є дуже актуальною та своєчасною. Проте в ній не відображено всього обсягу завдань, навколо яких потрібно об'єднатися пасічникам України.

Розв'язання проблем, що будуть постійно стояти перед бджолярами, а це санітарно-ветеринарне обслуговування (контроль пасік) та забезпечення їх цукром на пільгових умовах, має бути прерогативою державних органів на рівні закону, як це є в багатьох країнах світу. Пасічницькі ж об'єднання повинні постійно сприяти вирішенню цих двох проблем.

А охорона навколишнього середовища, збереження та розширення медодайної бази, пропаганда засобами масової інформації значення в житті людини бджіл та бджолопродуктів — хіба таке під

силу поодиноким бджолярам-аматорам? Це можна зробити лише через різні, пасічницькі об'єднання.

Вже не один рік у пасічників існує проблема збуту бджолопродукції через те, що більшість людей не знають, наскільки вона є цінною, про її властивості, зокрема лікувальні. Не знає насамперед тому, що про це немає ані реклами, ані інших матеріалів у пресі, на радіо та телебаченні.

Всі ці питання можна розв'язати лише спільними зусиллями. Якщо робота пасічницьких об'єднань буде поставлена належним чином, тоді ніхто з бджоларів не скаже: "Яка мені користь з цього об'єднання (спілки, товариства, асоціації)?" Відповідно, всі члени об'єднання будуть платити внески згідно із статутом.

Редакція "УП" чекає ваших листів про завдання пасічницьких об'єднань у сучасних умовах.

Хвороби і шкідники

ЗАХИСТ БДЖІЛ ВІД КОМАХ—ХИЖАКІВ

Серед хижаків бджолиних сімей є значна кількість різних комах, які живуть у природі біля пасік у літньо-осінній період (червень—вересень), вони нападають на бджіл, вбивають їх, висмоктують з них мед, живляться ними або використовують їх на корм для свого потомства.

Інші хижі комахи пролазять у вулики і висмоктують мед з комірок, щільників, від чого зменшується медозбір та кормові запаси для зимівлі бджіл. Отже, напади на бджіл різних комах призводять до ослаблення бджолиних сімей, зниження їхньої продук-

тивності, а іноді й до загибелі останніх, що завдає великих збитків пасікам. Тому своєчасне виявлення хижих комах, широко розповсюджених на пасіках України, за їхніми морфологічними ознаками та поведінкою, а також проведення профілактики і застосування засобів боротьби з ними має важливе значення в підвищенні продуктивності бджільництва.

ОСИ (перетинчастокрилі) — група жалоносних комах, які за будовою тіла, способом життя та іншими ознаками близькі до бджіл. Існує багато видів, ос, але найчастіше нападають на бджіл оса звичайна, лісна, поліст, середня та руда. Живуть осі невеликими сім'ями, будують гнізда з кори, шматочків дерев на гілках, у дуплах дерев, під дахами приміщень, складів і вуликів. Деякі види ос звичайних будують гнізда в землі. Живляться осі переважно комахами, знищують мух, комарів та ін. Споживають вони також м'ясо тварин, сік плодів та мед.

Восени, після запліднення молодих самок, самці гинуть, взимку гинуть і робочі осі. Плідні матки зимують, а навесні будують нові гнізда і створюють сім'ї. Спочатку добуває їжу і годує

розплід лише плідна матка, а потім, коли виведуться молоді робочі оси, вони допомагають їй у цій роботі. Особливо багато ос буває на пасіках наприкінці літа, а масові напади їх на бджіл спостерігаються у серпні-вересні.

Оси проникають у вулики рановранці при низькій температурі і крадуть мед, коли бджоли ще не досить активні і не вилітають з гнізда. При температурі 18 °С кожна оса забирає з вулика від 40 до 132 г меду. Оси годують своїх личинок дрібними комахами, а деколи й бджолами, ловлячи тих, котрі сидять на землі, а також трутнями. Проникаючи у вулики, оси крадуть мед і можуть розповсюджувати збудників хвороб. Зазнають нападу ос частіше слабкі сім'ї, захищаючи гніздо, багато бджіл гине, від чого сім'ї ще більше слабнуть.

Профілактика і заходи боротьби. Осині гнізда поблизу пасіки руйнують навесні та протягом усього літа. Весною слід знищувати самок ос в їхніх гніздах. На пасіках розставляють принади — півлітрові пляшки, наповнені на 1/3 підсолодженою медом водою, яка вже бродить. Пляшки укріплюють на деревах або розташовують в інших місцях. Злітаючись на запах принади, оси залазять у пляшки і гинуть. До такої принади можна додати відвар з дрібно нарізаного гриба мухомора. Знищують ос також за допомогою розставлення отруєних шматочків м'яса, для чого їх обсипають сумішшю паризької зелені та бури або змочують у розчині хлорофосу.

КТИРІ (волочниця) — хижі двокрилі мухи з короткою і широкою головою, випуклими очима, вдавленим лобом і тім'ям. Тричленикові вусики розміщені між очима, хоботок довгий, з колючими щетинками. Ротовий апарат — колюче-ссального типу, у слині міститься отрута і речовини, що розчиняють внутрішні органи комах. Черевце довге, із восьми сегментів і трьох колець, крила матово-жовтого кольору, ноги міцні, пристосовані для захоплення

жертви. Відомо близько 100 видів ктирів. Частіше зустрічається ктир шершенеподібний. Тіло ктиря довжиною до 30 мм солом'яно-жовтого кольору, щиток бурий, крила блідо-жовті, з бурими плямами на задніх краях. Дорослі комахи живуть у другій половині літа, будуючи гнізда на шляхах, узліссях, деревах, пеньках. Живляться жуками та іншими комахами, нападають і на бджіл біля льотків вуликів, схоплюючи їх на льоту. Спіймавши свою жертву, хижак проколює хоботком її тіло і висмоктує гемолімфу. Ловлять бджіл частіше самки, а самці літають навколо або сидять близько. Самки відкладають яйця у ґрунті або поверх нього. Народжені личинки продовгуваті, з маленькою головою, живляться личинками інших комах, живуть під корою гнилих дерев або в ґрунті з перегноєм. Ктирі зустрічаються в різних місцях України та завдають шкоди бджолиним сім'ям.

Заходи боротьби. Розорюють гнізда ктирів, знищуючи літаючих хижаків, личинок і лялечок у місцях їхнього виплодження. При масових нальотах на бджіл пасіку вивозять з місць гніздування ктирів.

ШЕРШНІ — великі оси жовто-бурого кольору завдовжки 26—30 мм. В Україні розповсюджений шершень звичайний. Голова і передня половина грудини жовтого кольору, черевце темно-буре з жовтуватими стяжками та жовто-бурими плямами. Шершні живуть сім'ями, створеними плідними самками, які перезимували. Вони будують гнізда весною в дуплах дерев або на їхніх гілках, під дахами приміщень, у землі тощо. Навесні виводяться з гнізда робочі шершні, а восени—самці й самки. Щільники, які шершні будують з пережованої ними деревини, склеюючи її слиною, горизонтальні, однібічні, з чарунками вниз у декілька ярусів. З яєць, відкладених самкою, через 5 днів народжуються личинки, які живляться кормом із роздрібнених бджіл, джмелів та інших

комах. Личинка розвивається 9 днів, а через 14 днів виходять молоді робочі шершні. Найбільше шершнів буває у серпні та вересні. Шершні ловлять бджіл на пасіці біля льотка, можуть залазити до вуликів за медом і бджолами. Спійманих бджіл шершень несе у своє гніздо, проколюючи у них медовий зобик і висмоктуючи мед, а трупи їх роздрібнює і годує ними личинок.

Заходи боротьби. Надійним методом знищення шершнів поблизу пасіки є закурювання їхніх гнізд сіркою ввечері, коли вони злітаються у свої гнізда; можна також закладати у гнізда шершнів ганчірки, змочені сірководнем. Навесні треба знищувати одиноких самок шершнів, які літають на пасіку. Для цього розставляють пастки — прозорі широкогорлі пляшки з водою, підсолодженою медом. Дорослих шершнів знищують також отруєними принадами із сирого або вареного м'ясного фаршу, кладучи його в пусті консервні банки, ящики з отворами або пусті вулики, щоб до них не могли дістатися кури, собаки і кішки. Через 2—3 дні, коли буде помітний масовий наліт шершнів на м'ясний фарш, до нього додають паризьку зелень (1 г на 1 кг фаршу) або іншу отруту. При цьому слід дотримуватися запобіжних заходів: посуд, пусті ящики чи вулики, куди клали принаду, після використання треба ретельно вимити гарячою водою, додаючи до неї луг.

МУРАШКИ — комахи з ряду перетинчастокрилих, але без крил (крилаті бувають тільки самки до спарювання). Шкодять бджолам мурашки домові, садові, рижі, червоноспинні та ін. На голові мурашки розміщені виступаючі наперед гризучі органи. Черевце у мурашок стеблисте, з'єднане з грудьми. Живуть мурашки сім'ями-колоніями. Вони поширені майже на всіх пасіках. Частіше проникають у вулики мурашки чорні, рижі лісові, темно-бурі та ін. Живляться солодким кормом—нектаром квітів, медом, збирають падь з рос-

лин. При масових нападах мурашки здібні протягом доби викрасти з вулика до 1 кг меду. Частіше нападають на слабкі сім'ї, вони можуть з'їсти або внести яйця і личинок бджіл з вулика. Іноді мурашки ловлять бджіл біля льотків вуликів або на квітках у полі. Проникаючи у вулики, мурашки влаштовують у них гнізда і турбують бджіл. Мурашки можуть бути небезпечними для відкачаного меду, який зберігається у відкритому посуді. Проте мурашки відносяться до корисних комах, бо вони знищують багатьох шкідників, особливо в лісових місцевостях, а також виконують санітарне очищення пасіки від трупів бджіл.

Профілактика і заходи боротьби. Для попередження нападів мурашок на сім'ї бджіл пасіки треба розміщувати у місцях, де нема їхніх гнізд або не ближче 100—150 м від них. На пасіках слід утримувати сильні бджолині сім'ї у добрих вуликах. При виявленні мурашок у вуликах бджіл пересаджують у чисті продезінфіковані вулики, на стелю або полотно яких кладуть свіже листя м'яти. Знищувати мурашники забороняється. При розміщенні пасіки у місцях, сильно заселених мурашками, вживають захисних заходів. Майданчики під вуликами очищають і посипають піском. Вулики ставлять на кілочки або підставки, які змазують гасом, солідолом чи іншими мінеральними маслами. На постійних місцях розміщення пасіки висаджують помідори або петрушку. Відганяючими засобами проти мурашок є зелена петрушка, свіже листя чорнокореня, котячої м'яти, хризантеми звичайної, а також бура, порошок сірки, харчова сіль, які кладуть або насипають на мурашники.

(Продовження в наступних номерах "УП").

Ф. АЛЕКСЕЄНКО, канд. вет. наук,
ст. наук. співробітник.
м. Харків.

ЗИМІВЛЯ БДЖІЛ І ПРИЧИНИ ЇХНЬОГО ОСЛАБЛЕННЯ ТА ЗАГИБЕЛІ

Кожного року роблю аналіз зимівлі і бачу, що весь час допускаюся помилок. А займаюсь бджолами вже понад 30 років.

Від чого залежить успішна зимівля бджіл? Залежить вона від багатьох причин. Зупинимось на найголовніших з них.

Щоб успішно проходила зимівля, про бджіл слід подбати ще навесні та влітку. Навесні це обробка проти вароатозу, а влітку (червень-липень) прагну замінити всіх старих непродуктивних маток. У цей час організовую до 30 % відводків, декілька нуклеусів (10 %).

Влітку кочую, і тому безвзяtkового періоду немає. Бджоли добре розвиваються. До 2 серпня (до Іллі) намагаюся востаннє відібрати товарний мед.

Кочівлю закінчую 7—20 серпня. Деколи ще на кочівлі проводжу загодівлю на зиму. Найчастіше — 15—22 серпня — вже вдома починаю загодівлю сімей. Закінчую її в серпні, у крайньому разі — в перших числах вересня.

У 1994 р. загодував на вулик по 10—12 л сиропу (2:3), а решту — мед після головного взятку.

Отже, найголовніше в зимівлі бджіл — це своєчасна загодівля їх не пізніше 1 вересня та обробка проти кліща.

Що це дає? При своєчасній переробці сиропу працюють і зношуються старі бджоли, які в зиму не підуть. Бджоли, які вийдуть в серпні-вересні, будуть успішно зимувати, бо вони не зносилися на переробці сиропу.

Думаю, що це і є перше й головне правило успішної зимівлі бджіл.

Друге правило успішної зимівлі, на мою думку, — утримання бджіл, особливо роботи в січні.

В утриманні бджіл слід звернути увагу на вентиляцію вуликів. Найліпша вентиляція — це льоток — стеля-дашок. Відколи почав залишати в стелі вулика отвір шириною 2 см і отвір у боковій стінці дашка, не знаю, що таке вологість. Вулики сухі, бджоли зиму-

ють нормально. Ніколи вулики сильно не утеплюю.

Вулики в мене українські, двостінні. На зиму, після скорочення гнізда ставлю заставну дошку і один лист пінопласту завтовшки 10 см.

Стелю утеплюю шаром тканини і солом'яним матом (10 см) або двома шарами тканини.

Звичайно, до січня бджоли зимують добре, і до них не заглядаю.

Основний місяць — січень.

Тут треба уваги і уваги. Слідкую за температурою повітря. Коли температура мінусова, то все повинно бути добре.

Найгірше, коли в січні відлига, плюсова температура.

Січень (10—20 числа) — половина зимівлі. За останні роки зими на заході України бувають з різкими перепадами температури. Зима 1993/1994 рр. була ранньою. 10 листопада температура —10...—15 °С. А далі — тепло.

У січні 1994 року в окремі дні температура повітря становила +5...+8 °С. Матки почали червити. Тепло було до 12 лютого. З 12 по 18 лютого — різке похолодання, морози —19...—25 °С. І хто цього не врахував, у того багато сімей загинуло.

Чому? Тепло. Почалося червління, в центрі бджоли з'їли корм і сиділи там, обігріваючи розплід. Далі настало похолодання, бджоли з розплоду не пересунулись і там загинули.

Щось подібне спостерігалось і в 1994/1995 рр. Зимівля почалася прекрасно. Цілий листопад, грудень і половину січня температура повітря —5...—10 °С. До 20 січня все йшло добре. А з 20-го почалося різке потепління. Температура повітря піднімалася в окремі дні до +10 °С. Ось тут не треба було ловити гав. Хто заглянув у вулики, той порятував багато сімей.

20 січня 1995 р., температура +10 °С (я переглянув усі вулики.) Там, де потрібно, виймав рамки з бджолами, забирав порожні і замінював їх медовими.

При огляді виявив чотири сім'ї-відводки майже без корму. Ці чотири вулики розкрив повністю, вийняв порожні рамки (3—4 в кожному), поставив у вулики рамки з медом, струсив бджіл з вийнятих рамок. Бджоли трохи злітали, але дим допоміг їх загнати у вулик. Після цього закрити його, не дуже утеплюючи. Бджоли живуть, а були б загинули з голоду.

В одному нуклеусі — 3 рамки — матка червить, а меду вже не було. Яйця — на одній рамці з обох боків на площі 10x10 см. Забрав я всі порожні рамки і ту, що з червою, дав медові, струсив бджіл і закрити вулика. Така робота потребує лише кількох хвилин.

Усі вулики "охолодив". Як? Зняв утеплення зі стелі, забрав бічні утеплення з пінопласту. Бджоли зібралися в клуб. Утеплення не даватиму аж до обльоту, коли температура надворі до +12...+14 °С.

В інших вуликах подивився, в який бік пішли бджоли, якщо треба було, то переставляв рамки з медом, забравши порожні скраю.

Ось це і є друге правило — не забудьте в січні, коли є відлига, температура +4...+10 °С і більше, на хвилину розкрити вулик і з'ясувати, в якому стані сім'я. Якщо бджоли в клубі, то їх не турбувати, а якщо клуб розпався, перевірити наявність корму і де треба замінити порожні рамки медовими. Не прослуховувати, а зробити ревізію, тобто розкрити вулик й переглянути сім'ю.

Першою і основною причиною загибелі, обсіпання і зльоту бджіл, на мою думку, є кліщова хвороба — вароатоз. Так було взимку 1993—1994 рр., так сталося і цієї зими.

Вароатоз треба вважати найнебезпечнішою хворобою бджіл, якій протягом сезону кожного року треба приділяти максимум уваги.

Ось факти.

1993 рік. Обробку проти кліща проводив біпіном один раз на рік, у жовтні. В зиму пішла 21 сім'я. І в цьому була моя помилка. Зима почалася рано і дуже суворо: 10 листопада температура опустилася до —10...—15 °С. Почався відхід сімей. У жовтні від кліща злетіла

одна сім'я, в листопаді — загинула одна, в грудні — ще одна, в січні — дві. Всього 5 сімей, або 25 %. В інших вуликах в січні було дуже багато підмору.

З кожного вулика брав підмор і досліджував у лабораторії. Ніяких інших хвороб, крім кліща, не знаходив. Бджоли гинули, обсіпалися і злітали від ураження вароатозом. На сотню бджіл припадало по 25—30 кліщів. Ступінь закліщеності — високий. При такій закліщеності жоден препарат не є ефективним. Тому не допоміг і біпін, хоч я на нього нарікав, тому що виготовляв його якийсь кооператив.

1994 рік. Набравши гіркого досвіду в 1993 р., вирішив детально зайнятися боротьбою з вароатозом протягом усього сезону. В 1994 р. провів три обробки проти вароатозу: перший раз — 2 квітня — апіваролом; другий раз — 5—10 серпня — апіваролом; третій раз — на зиму (з 31 серпня по 8 вересня) — пластинками флюваролу.

Апіварол із групи амітразів, як і біпін. Випускається в таблетках. Таблетку (одну на вулик) запалюють і через льоток окурюють його димом.

Флюварол випускається у вигляді пластинок. Одну пластинку на вулик вставляю між рамками і виймаю аж весною.

Всі бджоли благополучно вижили, підмору немає, бджіл багато. Доказом того, що бджоли в цьому році загинули від кліща, є перебіг зимівлі бджіл у моїх колег.

Коли я обробляв пасіку проти вароатозу на початку квітня і в серпні, мої колеги кепкували з мене: бач, дурну роботу робить. А тепер я кепкую з них. Хоч вони й здійснили обробку наприкінці серпня — на початку вересня флюваролом, але було вже пізно. Закліщеність становила понад 30 %, і це не дало змоги попередити хворобу в окремих вуликах.

І, як результат, у колег загинуло до 50% сімей, а інші дуже ослабли. З нами на кочівлі стояла і колгоспна пасіка на 60 сімей. Навесні та влітку її не обробляли. Вже наприкінці серпня і в вересні залишилося лише 28 сімей. Решта загинула від кліща. Ступінь закліщення 28—30 %. Подібна інфор-

мація надходить з різних регіонів України. Тому раджу всім приділяти серйозну увагу боротьбі з вароатозом.

Якими препаратами обробляти? Детально найліпші препарати проти вароатозу вже розглянуто в нашому журналі (1994 р., № 11, с. 24)

Якщо ж хтось не може придбати ці препарати, слід обробляти тими, які є, але обов'язково щорічно іншими, бо кліщ пристосовується до них.

За сезон треба провести три обробки: у квітні, серпні та наприкінці серпня між рамками вставити пластину флюваролу, байваролу, апістану або кляртану.

Наостанок треба сказати, що, на нашу думку і переконання, а це підтверджено аналізами, основною причиною злетів бджіл, ослаблення їх та загибелі в 1994—1995 рр. є кліщ вароа.

Так що починайте боротьбу з ним з ранньої весни (квітень). Пам'ятаймо, що пізньоосіння підгодівля цукровим сиропом призводить до загибелі сімей від вароатозу навіть при 10—15 % закліщеності. Тоді жодні препарати не допоможуть.

Я. ЗЛОНКЕВИЧ,
доцент Львівської академії
ветеринарної медицини.

СЕРПЕНЬ 1994—го — КАТАСТРОФА В БДЖІЛЬНИЦТВІ. ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ

Посуха в липні 1994 р. прийшла на велику частину Євразійського континенту, багато в дечому порушивши звичні для цих місць і цього часу погодні умови. Якщо проаналізувати графіки погодніх умов, то за останні 50 років таких довгих періодів без опадів на цій великій території не було. Тим часом для пасічництва в багатьох районах України це був не такий вже й поганий період, оскільки квітучі рослини, особливо в районі лісів і Карпат, добре виділяли нектар. Бджолосім'ї чудово розвивалися і до початку серпня були в непоганому стані.

Кінець першої декади серпня приніс землі довгоочікувану вологу. Дощі, які випали на висушену, потріскану землю, всмоктувалися в її тріщини, як в губку. Природа ожила. Знесилені посухою рослини кинулись доганяти упущене, різко нарощуючи зелену масу і листову площу для можливості синтезу з вологи і сонця корисних для кореневої частини речовин, щоб перезимувати. Почалася друга весна, але без нового цвітіння, а тільки з нарощенням зеленої маси. Дощ, який випав на квітучі рослини після спеки, змив не-

ктар, а відомо, що після дощу виділення нектару вже не відновлюється. Необхідна нова хвиля цвітіння. Це і стало початком великої біди.

Різке падіння надходження нектару у вулики в наближенні осені призвело до зниження годування бджолами маток маточним молочком і до зупинки червління. В бджолосім'ях, які працювали на медозбір, повністю зупинилося відкладання яєць для відновлення сили сім'ї. Виняток становили тільки деякі сім'ї, де йшов розвиток — відводки і пізні рої з молодими матками, але їх темп червління різко знизився. Ілюзія, що сім'ї сильні, ще залишалась, але період, коли матки масово не відкладали яйця, тривав майже 20 днів: з 9 по 29 серпня. До початку вересня робота по відкладанню матками яєць відновилася, але темп кладки був уже на рівні лише 200—300 шт. за добу, а не 800—1000, як на початку серпня. У результаті кожна або майже кожна сім'я бджіл не дорахувалася в зиму майже 20 тис. шт. молодих бджіл.

Ситуацію погіршив і кліщ вароа, який після 20-денного відпочинку накинувся на рештки осіннього розплоду

і прекрасно виконав свою роль ворога бджіл. У вересні—жовтні сім'ї бджіл, які влітку були ще в прекрасному стані, стали різко зменшуватися, а в деяких вуликах взагалі бджіл не стало — старі літні бджоли відійшли, а молодих не наростили.

Велика кількість ос і шершнів, які добре розвинулися під час гарячого літа, тепер стали вільно жирувати в ослаблених сім'ях, крадучи у великих кількостях зимові запаси і вирываючи просто з рамок молодих бджіл (які ще малоактивні) та поїдаючи їх.

В зиму пішла вже зменшена кількість ослаблених сімей. Кількість бджіл, які залишилися, не можуть створити зимовий клуб, який добре самообігрівається, якщо діаметр клубу менше 20 см. У цьому випадку бджолам для обігріву доводиться переробляти подвоєну або й потроєну кількість корму в розрахунку на одну бджолу, що призводить до їхнього передчасного зношування, переповнення кишечника каловими масами і проносів.

Результат — масова загибель бджолосімей, починаючи з осені і кінчаючи весною, оскільки найтяжчий період для життя бджіл — це період при нестачі молодих бджіл весною для можливості обігріву гнізда.

Якщо влітку 1995 р. залишиться 10—20 % минулорічних сімей, це треба вважати великою вдачею. Кризові ситуації бувають не тільки в суспільстві, але й в природі.

Деяко подібна ситуація була літом 1992 р., але в тому році не було такої великої посухи, що дозволило маткам начервити більше молодих бджіл до зи-

ми. Тоді до літа 1993 р. визимувало менше половини бджолосімей.

Повна відсутність теоретичних основ технології бджільництва і повністю інертне ставлення наукових закладів по бджільництву до проблем екології, відсутність служб швидкого реагування і можливості повідомлення пасічників і надалі не виправлять ситуації. Якими безпечними ми були, такими й залишились. Надії на "авось" сьогодні призводять до масової загибелі бджіл не лише в природі, але й в бджологосподарствах.

Потрібна обгрунтована теорія технології бджільництва і (обов'язково) потрібен шаблон-пам'ятка для кожного пасічника "ЩО? ЯК? КОЛИ?", де були б поради, що треба зробити для рентабельного господарювання і як воно пов'язане з погодою та з біологією бджоли.

У нашому випадку в 1994 р. було необхідно:

1. Наприкінці липня обов'язково провести попередню обробку від закліщеності бджіл.

2. Тут же розпочати регулярну підгодівлю бджіл протягом усього серпня ситою з обов'язковими білковими компонентами, які і стимулюють червління матки.

Хто цього не зробив, зараз пожинає плоди своєї безвідповідальності за підготовку бджіл до зими, як звичайно, нарікаючи то на сусіда, то на зиму, то на кліща. Ось так.

І. БРИК.
м. Стрий Львівської обл.

ЩО Є ЕФЕКТИВНИМ, АЛЕ НЕБЕЗПЕЧНИМ?

Про зберігання щільників та воску згадувалося у багатьох попередніх публікаціях у бджолярських журналах та в "УП" зокрема. Не буду конкретизувати, але автори дають добрі рекомендації, що заслуговують на увагу. Ті поради можна використовувати у будь-

якій пасічній господарці — великій чи малій. Але деколи треба ставитись до порад більш прискіпливо чи з деякими застереженнями. Бо не завжди добром є те, на що покладаємо велику надію. Ми знаємо з пасічницького досвіду, що щільники, звільнені після пасічниць-

кого літнього сезону і залишені на наступний рік, повинні бути збережені в цілості, без пошкоджень міллю. Тому зберігання щільників, охорона їх від молі — основне завдання.

Дуже добре зберігаються щільники, якщо їх помістити у вільні вулики чи шафи-контейнери і перекласти сизим полином (гілляками). Можна використати й інші рослини: пижмо, м'яту, листя тютюну. Треба згадати, що наступного року бджоли не з ентузіазмом після полину засвоюють щільники. Зазначені рослини треба вкладати між щільниками тільки одного виду. Не рекомендую дві різні рослини вкладати до одного об'ємного простору. У наступному році щільники після такого зберігання необхідно провітрити, можна виставити на короткий час на сонце, або, якщо є кварцова лампа, то можна продезінфікувати їх у кімнатному приміщенні.

Вважаю, що захист щільників від молі можна здійснювати рослинами. А від хімічних засобів захисту щільників пасічникам слід відмовитися. В "УП" (1993. № 11—12) у статті "Зберігання щільникових рамок" пан Василів згадує про нафталін як засіб проти молі. Треба згадати той недалекий час, коли наші діди та батьки також використовували нафталін проти молі при зберіганні кожухів та вовняних виробів у скринях. Здавалося б, що це все добре. Але я не стану заглиблюватися в хімічну науку, лише коротко згадаю про нафталін, як речовину токсично діючу на живий організм.

Усі вуглеводні ароматичного ряду речовини — це токсичні речовини, які мають отруйні властивості. А нафталін має два бензольних кільця, що вказує на особливу отруйність даної речовини. Якщо припудрити чи помістити 1 см³ нафталіну в об'єм, де знаходяться щільники, то обов'язково на поверхні стінок чарунок (комірок) осяде кристалик чи декілька їх. На наступний рік такий щільник попаде в яку-небудь сім'ю нашої пасіки. Бджоли цей щільник

заливають принесеним нектаром. Тоді, що ми маємо у меді? Отруту!

Нам, пасічникам, треба над цим задуматись і не чинити злого ні собі, ні людям, що купують мед як лікувальний засіб. Мед має бути лікувальним продуктом в повному розумінні слова. То прошу вас, шановні пасічники, шукайте інших засобів у боротьбі проти молі та кліща вароа. Бо неодноразово доводилось чути від пасічників південних областей України, що нафталін є найбільш ефективним засобом у боротьбі проти кліща. Багато нещастя за останні роки звалилося на нашу пасічницьку ниву. Ця тема хвилює кожного пасічника-професіонала чи початківця пасічницької справи. Хочу зазначити, що підхід до цієї проблеми у нас є різний, легковажний, якщо можна так назвати, або дуже критичний, в залежності, як хто до цього підходить. Але вбачаю, що тут є великі недоробки ветеринарної медицини. По сьогоднішній день ветеринарія не заборонила користування нафталіном. Не розроблено кваліфікованих методик лікування хвороб. Аналіз загиблих бджіл ветеринарні пункти виконують дуже недбало. Можуть написати у двох словах кліщ, нозематоз. Я вважаю, що така інформація нас не задовольняє. Надіюся, що ця справа повинна зайняти першочергове місце, якщо бджільництво дороге для людини.

У статті "Завдання ветеринарної медицини" ("УП". 1993. № 9) М. Козак наголошує на тому, що треба організувати і створити науково-дослідну лабораторію з діагностики захворювання бджіл, розробки експрес-методів визначення якості меду та продуктів бджільництва. А на яких творців цієї справи нам надіятись? Та коли це буде здійснено? Час не жде, а бджола ледь виживає.

Т. ТОМАШЕВСЬКИЙ.
м. Львів.

Гонорар прошу використати на розвиток журналу "УП".

Відділ селекції карпатських бджіл Інституту бджільництва ім. П. І. Прокоповича приймає замовлення на поставку карпатських бджоломаток. Адреса: 295400 Закарпатська обл., м. Мукачеве, вул. І. Франка, 148, кв. 82.

ДЕЗИНФЕКЦІЯ ВУЛИКІВ, УРАЖЕНИХ АСКОСФЕРОЗОМ

Відомо, що аскосфероз є хворобою, яка вражає розплід бджіл. Збудником цієї хвороби є мікроскопічний гриб *Ascosphaera apis*. Як і більшість мікроорганізмів, даний гриб утворює спори, за допомогою яких і розмножується. Спори є стійкими до звичайних умов і можуть зберігатися досить довго, а коли потрапляють у сприятливі умови, в даному випадку — організм личинки бджоли, проростають, і личинка гине. А тому у вулику, де бджолосім'я вражена аскосферозом, є велика кількість цих спор на рамках і на дні вулика.

Бджоли розносять спори, коли чистять чарунки від цих скам'янілих личинок. Як і при боротьбі з будь-якою іншою інфекційною хворобою, слід знищити джерело інфекції аскосферозу, яким є спори.

На мою думку, ефективним і доступним засобом, що не потребує багато часу, є формалін. Про ефективність цього засобу переконався експериментальним шляхом, а для цього спори збудника хвороби витримав у атмос-

фері, насиченій парами формаліну. Після обробки спори були висіяні на живильне середовище м'ясопектинного агару. Паралельно були висіяні спори, які не піддавалися формаліновій обробці. В результаті спори, оброблені випарами формаліну, не проросли і середовище залишилося стерильним, а спори, які не піддавалися такій обробці, проросли. Можна стверджувати, що пари формаліну вбивають спори грибів, а також інших мікроорганізмів, як було доведено раніше.

Для того, щоб продезінфікувати великі рамки, слід налити 70—100 мл 37 %-го формаліну у невелику широку посудину (чашку, консервну банку) і поставити у вулик. Вулик слід щільно закрити, на стелю бажано покласти плівку чи папір. У такому стані вулик перебуває до повного зникнення запаху формаліну, а це дуже важливо здійснити, перш ніж поселити бджіл.

С. РЕШЕТИЛО, біолог.
м. Львів.

ОДИН ЗІ СПОСОБІВ БОРТЬБИ З ВАРОАТОЗОМ

Я почав пасічникувати у 1972 р. і за цей час довелося побачити чимало. Але переконався, що хвалитися нема чим. Багато пишуть, як треба боротися проти вароатозу, і здебільшого хімічними засобами, якими отруюємо гніздо, а самі мусимо одягатися в гумове вбрання, щоб нас не попекло. І вся ця отрута падає на щільники з медом, який часто після зимівлі відкачуємо з щільників, котрі залишилися після зимівлі, та продаємо, розхвалюючи.

Я вже кілька років не обробляю бджіл хімікатами, а застосовую коріння аїру болотного (татарник). Результати добрі, бо після обробки кліщ перстає плодоносити, а це для нас головне.

Ось в який спосіб обробляю бджіл: 100 г сухого коріння аїру заливаю 1,5 л води, і коли воно зм'якне, ріжу дрібно і варю 10—15 хв у тій самій воді. Потім відставляю на 2—3 дні для настоювання. Перед тим, як підгодовувати бджолосім'ї, настій без коріння виливаю у 10-літровий посуд з сиропом (5 кг цукру на 6 л перевареної води). Бджоли інтенсивно беруть, бо запах чудовий, а я не маю потреби вдягатися в гумове вбрання і спокійно закінчую роботу. Без згаданого коріння як навесні, так і при підгодівлі на зиму, не обходжуся, хоч інколи і помічаю кліща у бджолосім'ї. Але його так мало, що я спокійно чекаю весни.

М. МАЛАНДЮК.
м. Житомир

Про шкоду, яку наносять оси пасікам восени не варто згадувати. У другому номері "УП" за 1995 рік йдеться про те, що бувають шершневі гнізда-велетні, котрі досягають більше 1 м у діаметрі. На світлині ви бачите осине гніздо. Якщо порівняти гнізда шершнів і ос, то це гніздо — супервелетень. Воно має діаметр до 60 см. У середині гнізда було вісім щільників діаметром від 20 до 40 см, п'ять з яких мали чарунки для робочих особин, тобто з них, імовірно, вийшло до 20 тисяч робочих ос. Якщо на осінній період у гнізді перебуває половина ос, таке гніздо здатне знищити за короткий термін будь-яку бджолосім'ю.

В. Молостов, м. Вінниця.

Світлина В. Косенка.

У ДЕЯКИХ МІСЦЕВОСТЯХ НЕБЕЗПЕЧНИМ ВОРОГОМ ДЛЯ ПАСІЧНИКА Є СКУНС. ЦІ ТВАРИНКИ НЕ ТІЛЬКИ ПОЇДАЮТЬ ВЕЛИКУ КІЛЬКІСТЬ БДЖІЛ, АЛЕ Й ТРИВОЖАТЬ ЇХ ТИМ, ЩО ШКРОБУТЬ БІЛЯ ЛЬОТКА. БДЖОЛИ ПЕРЕБУВАЮТЬ У ЗБУДЖЕНОМУ СТАНІ ПО КІЛЬКА ГОДИН ПІСЛЯ НІЧНОГО НАПАДУ СКУНСА. НАЙБІЛЬШУ ЗАГРОЗУ ПРИЧИНЯЮТЬ МОЛОДІ СКУНСИ, ЯКІ ЗАЛИШАЮТЬ ГНІЗДО В СЕРЕДИНІ ЛІТА І ВОСЕНИ ПОЧИНАЮТЬ ДОБУВАТИ СОБІ КОРМ. ВОНИ ШВИДКО ЗМЕНШУЮТЬ ЧИСЕЛЬНІСТЬ БДЖІЛ У СІМ'ЯХ У ТОЙ ЧАС, КОЛИ БДЖОЛИ ПОВИННІ ГОТУВАТИСЯ ДО ЗИМИ.

Пасічництво в минулому

Надісланий Віктором Мацьком із с. Кальник, що на Вінниччині, матеріал розповідає про стан бджільництва в минулому. З цього матеріалу дещо надруковано в № 5 нашого журналу. В подальшому будемо продовжувати розповідати про бджільництво в минулому.

Зустрічались досить великі пасіки. Часто навіть самі пасічники не завжди знали справжню кількість, як тоді називали, пнів. Та й моди рахувати пні на пасіці не було. Це вважалося поганою прикметою. А якщо й доводилося таке робити, то цифри були заокругленими: десятки або сотні. Під кінець пасічницького сезону робили ревізію, де визначали стан дуплянок. Найважчі закурювали, щоб одержати від них мед.

Значно пізніше мед в дуплянках почали вирізати на третину без закурювання. Це робилося один раз під кінець

пасічницького сезону і головної осінньої ревізії, десь під кінець вересня або в жовтні.

В № 5 журналу "УП" подано матеріал з книжки о. Г. І. Лисянського "Беседи по пчеловодству" (К., 1916), де розповідається про роїння та про дії під кінець пасічницького сезону. Одночасно редакція сподівається, що шановні читачі "Українського пасічника" допоможуть розшукати дані про самого о. Г. І. Лисянського: де він жив, працював та займався бджільництвом. Його ім'я повинно увійти в історію українського бджільництва та поповнити ряди видатних пасічників-священиків, таких, як о. Іван Наумович, о. Порфирій Бажанський, о. Лев Трецаківський, о. Микола Михалевич, о. Василь Пилипчук та о. д-р Йосип Застирець, про яких ми не так уже багато знаємо, а хотілось би розповісти про кожного з них на сторінках нашого журналу. Відродити справжню історію про рідне нам бджільництво — це, на мій погляд, обов'язок багатьох пасічників. Знати імена тих, хто після Петра Прокоповича продовжував втілювати його ідеї в пасічницьке життя, перетворюючи занедбаний промисел у сучасну, високо-розвинену і конче необхідну Україні галузь.

Хто що-небудь чув про отця Лисянського, має якісь матеріали про нього, просимо повідомити редакцію журналу "Український пасічник".

Б. РУДКА.

ПРОТИРОЙОВИЙ МЕТОД ДЕМАРІ ПОЛЯГАЄ У РОЗШИРЕННІ ГНІЗДОВОГО КОРПУСУ В ІНШИЙ І ОБМЕЖЕННІ ДІЯЛЬНОСТІ МАТКИ ЗА ДОПОМОГОЮ РОЗДІЛЬНОЇ РЕШІТКИ У МЕЖАХ ОДНОГО КОРПУСУ. МЕТОД ДЕМАРІ ЗАСТОСОВУЮТЬ У 2—3-КОРПУСНИХ ВУЛИКАХ НА 8 І 10 РАМОК.

ВПЕРШЕ СВІЙ МЕТОД БОРОТЬБИ З РОЇННЯМ ДЕМАРІ ОПИСАВ У 1892 РОЦІ.

ДОПОМОГА НАСІННІЙ КОНЮШИНІ

Більшість сільськогосподарських культур є ентомофільними, тобто такими, які запилюються комахами. Переносять пилок з квітки на квітку джмелі, дикі й медоносні бджоли та інші комахи.

Чи треба хвалити конюшину, цю багаторічну рослину з родини бобових, як кормову культуру? А її квітки ще й виділяють багато нектару і є добрими пилконосами. От тільки скрутно буває у господарствах з насінням. Воно дороге, а на власних полях не завжди добре вродить. Відома й причина цього — недостатнє запилення. Більше того, конюшина без перехресного запилення взагалі не дає посівного матеріалу.

Якщо дикі запилювачі живуть переважно поодиноці або маленькими сім'ями і ми не можемо регулювати ними запилення, то медоносні бджоли утримуються великими сім'ями у вуликах, що дає змогу спрямувати їх на запилення необхідних культур. Таким чином, основними запилювачами насінників стали медоносні бджоли, хоч вони й відвідують конюшину неохоче через те, що нектар схований в її квітках глибоко.

Медоносні бджоли виконують до 80—90 % опилувальної роботи, тоді як дикі комахи запилюють не більше 10—20 % рослин.

Робоча бджола при кожному вильоті в поле відвідує від 100 до 150 квіток, а бджоли сильної сім'ї здатні облітати за день 50—60 млн. квіток. Відвідуючи їх, робоча бджола несе на собі від 3 до 5 млн. пилкових зерен, тим самим успішно перезапилуючи рослини.

Раніше вважали, що квітки конюшини, маючи довгу і вузьку трубочку віночка (до 10 мм) можуть запилюватися тільки джмелями, дикими бджолами та комахами, а медоносні бджоли цього робити не можуть, бо довжина їх хоботка становить 6,5—7,2 мм, і вони не завжди дістають нектар з таких квіток. Це була помилкова думка. При високій агротехніці, в умовах вологого і теплого літа нектар в трубочках віночках піднімається до 2,5 мм і бджо-

ли його можуть брати. До того ж трубочки другого укосу конюшини дещо коротші, і нектар для бджіл завжди доступний. Звичайно, треба подбати, щоб на ланах конюшини в цей час було бджіл якнайбільше — щоб поруч з полем розташовувалася пасіка. Необхідно враховувати, що найбільший ефект дає наближення пасік до посівів на самому початку цвітіння, запізнення зумовлює 30—40 %-й недобір насіння.

Дослідження та виробнича практика показали, що для запилення червоної конюшини на 100 м² площі потрібно 60—70 медоносних бджіл. Щоб забезпечити таку кількість, на 1 га насінників має припадати як мінімум 3—4 бджолосім'ї.

Медоносні бджоли не дуже охоче відвідують квітки червоної конюшини. Потрібно застосувати способи, які підвищують їхню запилювальну діяльність. Одним з них є підвезення пасік до насінників. Перед тим, як вивозити бджолосім'ї на запилення, потрібно визначити місця, де будуть стояти вулики. При цьому слід враховувати площу насінників і необхідну кількість бджолосімей на 1 га. Цим визначаємо їх потребу для ефективного запилення. Бджолосім'ї необхідно розміщувати групами по 12—16 вуликів при відстані між групами 500—700 м. На запилення вивозять тільки сильні бджолосім'ї.

Другий спосіб підвищення запилювальної діяльності медоносних бджіл — їх дресирування. Воно збільшує відвідуваннями бджолами потрібних нам квіток та в 2—3 рази підвищує урожай насіння.

Для дресирування готують ароматизований сироп таким способом: в 1 л окропу розчиняють 1 кг цукру, охолоджують його до 30—35 °С і додають свіжі квіткові пелюстки червоної конюшини, відокремлені від зелених чашечок. Пелюстки повинні займати приблизно 1/3—1/4 частини в об'ємі сиропу (приблизно 100—150 квіток на 1 л). Сироп слід готувати звечора. За ніч він настоюється, а зранку, на

світанку згодують його бджолам. Першого разу дають 150—200 мл, а потім по 100 мл сиропу на одну бджолосім'ю.

Наступний спосіб приваблювання бджіл — використання ароматизованих посівів. Наприклад, щоб посилити бджолам запилення червоної конюшини, можна поряд з нею розмістити сильний медонос — конюшину гібридну або наблизити до насінневої ділянки червоної конюшини посіви гречки. Гібридну конюшину можна висівати у суміші з червоною в співвідношенні 1:9.

Примусити бджіл відвідувати квітки конюшини можна весь час, забираючи

з гнізда пергу. Відчуваючи її нестачу, комахи, щоб поповнити свої запаси, будуть працювати енергійніше.

Для зацікавлення пасічників-аматорів у запиленні сільськогосподарських культур рекомендуємо керівникам господарств надавати їм безплатно транспорт для перевезення бджолосімей на ділянки запилення і назад, а також частково оплачувати працю пасічників за догляд і охорону бджолосімей. Ці витрати окупляться одержанням високоякісного насіння конюшини.

Я. СИДОРОВСЬКИЙ.

ЗАПИЛЕННЯ, ГАМЕТОГЕНЕЗ ТА НАСІННЕ УТВОРЕННЯ У ЛЮЦЕРНИ

Однією з головних причин значного розриву між потенційною і фактичною урожайністю насінних посівів люцерни є недостатня забезпеченість комахами-запилювачами.

Непрямим показником рівня насичення посіву люцерни запилювачами може бути відсоток розкритих квіток, або, як його називають, рівень запилення. Цей показник здебільшого є низьким і нестійким за роками.

За багаторічними даними нашої дослідної станції середній рівень запилення у люцерни становить 19,8 %. Це означає, що лише п'ята частина квітів може утворювати боби. Але боби зав'язуються не з кожної за-

пиленої квітки. Крім того, частина їх опадає на різних етапах органогенезу.

Проведені нами чотирирічні дослідження свідчать про те, що лише 56 % запилених квіток утворюють боби. При самозапиленні бобів утворилося в 5 разів менше, ніж при запиленні комахами.

Основними запилювачами люцерни є самітні бджоли і джмелі, яких в лівобережному Лісостепу України нараховується понад 30 видів.

При запиленні комахами кожна квітка утворила в середньому 1,23 насінини, тоді як при самозапиленні в 41 раз менше.

Таблиця 1

Плодоутворення у люцерни залежно від способу запилення квіток

Спосіб запилення	Запилення квіток, шт.	Утворилося			
		бобів		виповненого насіння, шт.	
		шт.	%	усього	на запиле- ну квітку
Самозапилення	487	58	11,9	15	0,03
Штучне перехресне запилення	459	274	60,0	568	1,24
Запилення комахами	1344	753	56,0	1648	1,23

ЯК ДОГЛЯДАТИ ЗА КВІТАМИ

У системі захисту рослин від різних хвороб особливе значення мають профілактичні заходи. Передусім треба ретельно оглядати щойно придбані, щоб не занести хвороби у квітник. Брати, звичайно, слід сорти, стійкі проти ураження хворобами, хворі — ізолювати з наступним їх знезараженням.

Запобігти захворюванню квітів допомагає утримання їх на високому агротехнічному рівні. Загущені, забур'янені, погано освітлені, отже, занедбані й ослаблені, часто вражає борошниста роса.

При перших ознаках цього захворювання на квітах їх можна обприскати содою з милом (на відро води беруть по 40 г соди й мила). Таке обприскування роблять кілька разів через 20 днів.

Найчастіше для знезараження рослин, боротьби з такими хворобами, як борошниста роса, іржа, плямистість листя, антракноз використовують сірчані препарати: 1 %-й розчин бордоської рідини.

Для приготування розчину беруть 100 г мідного купоросу, який розчиняють у невеликій кількості теплої води (у глиняній, скляній або дерев'яній посудині), після цього доливають воду — до 5 л. У другій посудині гасять 100 г вапна і теж доливають до 5 л води. Утворюється вапняне молоко, в яке вливають розчин мідного купоросу. Правильно підготовлена бордоська рідина матиме нейтральну або слаболужну реакцію, тобто не міститиме надлишку купоросу чи вапна. Якість її визначають за допомогою лакмусового папірця. При нейтральній реакції він не змінить кольору, при лужній — посиніє, що свідчатиме про надлишок вапна.

Якість розчину можна перевірити й простішим способом: занурити в розчин, приміром, залізний цвях. Червонуватий наліт міді на ньому свідчатиме про надлишок купоросу.

При надлишку вапна в рідину додають мідний купорос, а при надлишку останнього — вапна. Бордоська рідина придатна для обприскування тільки в день приготування.

ЛИМОН РОСТЕ У КІМНАТІ

Посадіть в горщик з землею зерно лимона, одержаного із зрілого плоду. Біля самого вікна і при достатньому поливі воно буде швидко рости і розвиватися. Коли коренева шийка рослини досягне товщини 8—10 мм, необхідно зробити щеплення. Найбільш придатна окуліровка (щеплення вічками). Проводять її навесні (квітень—травень) або в серпні—вересні. На стовбурі сіянця на 5—7 см від землі роблять Т-подібний надріз. Кору обережно розсувають і під неї вставляють бруньку (вічко) кімнатного лимона з гілки минулорічного приросту. Зрізають вічко гострим ножом або лезом, прихопивши кору по 1 см вище і нижче бруньки, а з внутрішньої сторони — мінімально тонку пластинку деревини. Листок на вічку, розміщений нижче бруньки, обрізають, але не весь, обов'язково залишають черешок. Під час щеплення його тримають двома пальцями і вводять все вічко під кору дерева. Потім місце щеплення обережно обв'язують ізоляційною стрічкою. Можна використати стрічку з поліетиленової плівки. Залишений черешок є своєрідним барометром: якщо він через 2—3 тижні пожовтіє і відпаде — щеплення вдалося, а зморщиться і засохне — треба починати все спочатку.

Можна проводити подвійну окуліровку, тобто прищеплювати одночасно дві бруньки. Коли стане зрозуміло, що вічко прижилося, треба зрізати всю крону рослини, розміщену на 5 мм вище щеплення, зріз змазати гарячим воском або парафіном. Як опору поставити кілочок і до нього підв'язати тимчасово молоду рослину. Коли щеплений лимон досягне висоти 15—20 см, його верхівку прищипують для утворення більших пагонів. Вирощений таким способом лимон плодоносить через 3—4 роки (10—15 років при вирощуванні насіння без щеплення).

Для вирощування лимона найліпшими є нейтральні ґрунти, що добре пропускають воду і повітря. Для суміші беруть дерновий ґрунт, листяний перегній, річковий пісок (2:1:1). Можна використовувати і звичайний городній ґрунт, додаючи до нього не менше як 25 % піску. Декілька разів на рік проводять підгодівлю лимона. Особливо рослині потрібні азотні, фосфорні та калійні добрива. Крім них — мікроелементи (бор, магній, цинк, залізо, марганець). Тому при кімнатному вирощуванні необхідно вносити як мінеральні (селітра, суперфос-

Підготувала Л. Михайлів.

фат, калійні), так і органічні добрива (перегній, гноївка, пташиний послід). Можна вносити деревний попіл.

Молоді рослини пересаджують двічі на рік — ранньою весною і наприкінці літа. Дорослі — щорічно або раз у 2—3 роки. Пересаджують лимон щоразу в більший посуд, не пошкоджуючи кореневої системи. При пересаджуванні ні в якому разі не можна поглиблювати кореневої шийки (інакше стовбур може загинути). Як правильно поливати лимон? Треба в руку взяти щіпку ґрунту і стиснути її пальцями. Якщо утворюється грудочка — поливати

не треба, якщо ж ґрунт розсипається, то рослину поливають, причому відстояною водопровідною водою в декілька прийомів до повного зволоження ґрунту. Не можна поливати лимон холодною водою і водою, що має температуру + 30 °С. Ґрунт необхідно постійно розпушувати (рихлити) один раз на тиждень, а раз на місяць лимон добре промивають теплою чистою водою (зверху листків).

Ольга ЧУПАШКО,
вчитель біології
СШ № 99 м. Львова.

МІЙ КОСАРСЬКИЙ ПРИСТРІЙ

Відгукуючись на заклик журналу "Український пасічник", хочу поділитися досвідом у виготовленні та використанні косарського пристрою, який мені служить уже кілька літ. Пристрій, на якому я відбиваю (клепаю) косу, легкий і зручний. Йдучи далеко на сінокіс, його можна брати за ручку для повторного клепання коси. Косовідбійний пристрій складається із стовпчика висотою 550 мм і діаметром 50 мм. У верхній частині стовпчика насаджений обруч і забитий косовідбійник (бабка). У нижній частині диск із дискової борони, до якого приварено шматок труби по діаметру стовпчика. Диск служить опорою пристрою. Посередині стовпчика є невеличкий підручний столик для молотка.

Він кріпиться болтом, до якого приварена пластина із двома отворами. Болт вставляється в просвердлений у стовпчику—стояку отвір і затискається гайкою. Столик із дощечки довжиною 180 мм і шириною 100 мм також прикручений двома болтами.

М. ХАЩІВСЬКИЙ.
с. Городище
Львівської обл.

(Рис. див. на 2 стр. обкладинки)

Гонорар прошу перерахувати у фонд журналу "УП".

БЕРЕЖІТЬ ОГІРКИ ВІД ПРОТЯГІВ

Висаджені в теплиці, тунелі, парники огірки потребують постійної уваги. Необхідно слідкувати за температурою, не допускати перегріву, але й не доводити тропічну ніженку до ознобу. Провітрювати приміщення треба обережно, оскільки огірки не переносять протягів. Плівку краще припідняти з несонячного боку. Якщо погода видасться прохолодною і дощовою, її краще не знімати. Не можна запізнюватися з поливом, підсипанням родючої землі до основи листків. Вважають, що таке підсипання стимулює утворення додаткових коренів, регулює вологозабезпеченість і забезпеченість рослин поживними речовинами.

Поливати огірки потрібно через 2—3 дні, до того ж нагрітою на сонці водою, а після поливу зразу ж треба підсипати під рослини поживну землю. Раз у 10 днів поливання поєднують з підживленням: у 10 л води розводять 1 л коров'яка і 15 г сечовини. З початком плодоношення і в його найвищій стадії

до підживлення додають 10 г сірчаноокислого калію і 40 г суперфосфату. Ці добрива замінюють городній розчин (60—80 г на 10 л розведеного коров'яка). Під кожні 4 рослини виливають 1 л поживного розчину. Не можна вдобрювати огірки хлористим калієм.

Практично всі любительські сорти огірків чутливі до борошнистої роси. Правда, деякі встигають віддати основний урожай до настання захворювання. Щоб допомогти рослинам справитися з цим та іншими захворюваннями, корисно провести підживлення по листях. На 10 л води беруть сечовини 20—30 г, мідного купоросу — 2 г, борної кислоти — 2 г, марганцевоокислого калію — 2 г. Перший раз обприскують при появі симптомів зараження, другий раз — через 7—10 днів, у період масового плодоношення — ще два рази. Сечовина при внесенні через листя активізує процеси азотного обміну, підвищує продуктивність. Мідь і мар-

ганець стримують розвиток хвороб, а бор сприяє утворенню зав'язей. Поливати і підживлювати треба до вечора, щоб уникнути опіків.

Уже в червні по кількості чоловічих квіток можна зробити висновок про помилки в підготовці насіння і розсади. Треба запам'ятати на майбутнє, що "пустоцвіту" більше, якщо використовуються свіжі, непрогріті насінини, посіви загущені, розміщені в затіненому місці, якщо несвоєчасно над п'ятим—шостим листком не зробили прищипку. Обов'язково прищипнути верхівки стебел, навіть із запізненням. Для стимуляції утворення жіночих квіток можна поставити у теплицю ємкість з коров'яком, що бродить. Сприяє цьому і короткочасне підсушування ґрунту.

Щоб огірки не були гіркими, не можна порушувати умови вирощування. Гіркота з'являється при

нестачі вологи, світла, поживи, тепла або при дуже сухій жаркій погоді.

Порушення форми плодів часто зумовлені диспропорцією елементів живлення: загострені плоди — свідчення нестачі азоту, звуженість огірка біля ніжки — нестачі калію...

У боротьбі з павутинним кліщем допоможуть обприскування настоєм картопляної ботви. Готують його так: 1,2 кг подрібленої зеленої маси тримають 2—3 год у 10 л води і проціджують. Той же ефект від відвару пасинків і листків томатів. Беруть 40 г маси на 1 л води, кип'ятять на маленькому вогні 30 хв. Потім 1 склянку відвару розчиняють в 10 л води, кип'ятять на малому вогні 30 хв, додавши 30 г стружки господарського мила.

Теля з'явилося на світ

Дату майбутнього розтелу встановлюють, враховуючи, що тільність триває в середньому 280 днів. Наприклад, якщо корова запліднена 1 січня, то очікуваний розтел буде припадати на 7 жовтня, а якщо запліднена 7 лютого, то розтел слід чекати 13 листопада.

За 2—3 тижні до розтелу вим'я у корови збільшується, живіт опускається. За кілька днів до розтелу зв'язки по боках кореня хвоста розслаблюються, стають м'якими, якщо їх помацати. За кілька годин до розтелу у сосках з'являється молоко, корова починає хвилюватися, озирається назад.

Перед самим розтелом задню частину тулуба корови миють 1%-м розчином марганцівки або креоліну і насухо витирають чистою рядниною. Навколо корови стелять суху солому.

Розтел у здорової корови найчастіше відбувається нормально. Однак трапляються випадки важких розтелів, здебільшого через неправильне розташування плода в утробі матері. В цьому випадку необхідне втручання спеціаліста.

Приймають теля на чисту ряднину, настелену по соломі. По виході плода ніздрі і рот йому протирають чистим рушником, видаляючи навколоплідний слиз. Якщо при народженні пупковий канатик не відірвався, його обривають на відстані 10—12 см від живота, дають

стекти кільком краплям крові, а потім опускають у настойку йоду. Треба дати корові облизати теля, оскільки її шерхатий язик, злизуючи слизь, одночасно проводить масаж шкіри і тіла, посилюючи кровообіг новонародженого.

Корисно це і корові. Обтирання і масаж теляти солом'яним джгутом може зробити той, хто приймає роди. Необхідно пам'ятати, що найбільш небезпечним з погляду збереження здоров'я теляти в цей період є не холод, а сирість і протяги.

Після розтелу корові необхідно дати напитися теплої води, додавши до неї 100—150 г кухонної солі на відро води. Цей захід сприяє скороченню матки і благополучному відокремленню посліду. Відокремлений послід і солону спалюють.

Через годину після розтелу, коли корова відпочине, задню частину її тулуба, хвіст і вим'я миють теплою водою з милом, настелюють нову солому, доять корову і поять теля теплим молозивом. Перші півтори-два тижні корову доять не менше 3—4 разів на добу і стільки ж разів годують.

Перші дні після розтелу корову годують помірно і обмежено. Корисно у цей час давати досхочу доброго сіна, рідкої каші з висівок. На повну норму корову переводять через 10—15 днів.

Липень

НАРОДНИЙ ПРОГНОСТИК

Мефодія (2). Якщо на Мефодія дощ, то він може йти з перервами 40 днів.

Горпини Купальної (6). Цей день вважався найкращим для заготівлі лікарських трав. Всюди в Україні люди до схід сонця вирушали в ліс і на левади, щоб заpastися на рік природними зцілювачами. Заборонялося збирати трави лише "нечистим" жінкам, в яких на цей час випадали місячні.

Івана Купала (6). Це свято краси й молодості, найщедрішого буяння природи припадало в ніч з 6 на 7 липня. За цим днем віщували погоду.

Велика роса на Івана — буде врожай огірків та горіхів.

Купальська ніч зоряна — вродяться гриби.

Дощовий день — на неврожай.

Самсона (10). Якщо йтиме дощ, то негода триватиме сім тижнів. "На Самсона бійся мусона".

Петра і Павла (12). Цього дня закінчується Петрівський піст. Якщо на Петра один дощ — врожай непоганий, два дощі — добрий, а три — багатий.

Як на Петрів день спека, то на Різдво мороз.

Якщо хліба вродили, то ні Петро, ні Павло їх не віднімуть.

Полупетра (13). Свято пастухів.

Кузьми і Дем'яна (14). "Кузьма і Дем'ян загубили жупан".

Фотія (15). Закінчували косовицю сіна і починали готуватися до жнив.

Кирила і Афанасія (18). Якщо місяць яскравий, то на щедрий врожай.

Євдокія-Єфросинія (20). Переважно дощовий день, який започатковує непогоду.

Прокопа (21). З цього дня починали жнива. Дозрівання зернових визначали стиглістю чорниць. "На Прокопа жита копа".

Прокла (25). Важається, що цього дня бувають найрясніші роси. "На Прокла все поле промокло".

У Києві є метизний завод, де виготовляють сітку з нержавіючого дроту з квадратними вічками від 0,4 до 1,8 мм.

Нам, пасічникам, для боротьби з кліщем годиться сітка з квадратними вічками 3x3 мм і шириною 45 см. Таку сітку можна було б змотати у рулончик і висилати замовникам поштою.

Прохання, щоб редакція "УП" звернулася до керівництва заводу, аби таку сітку для пасічників виготовляли, її будуть охоче купувати.

Г. КОМАР.
с. Білоцерківка
Запорізької обл.

Редакція виконає ваше прохання.

ВУЗЛИКИ НА ПАМ'ЯТЬ

- Не викидайте залишки каші: манної, вівсяної, гречаної, рисової. Ви можете додати їх замість хліба в котлети, биточки, шницелі, зробити м'ясну запіканку — це лишень поліпшить смак страв. А добавка залишків картопляного пюре зробить їх соковитішими.

- Холодну несолодку кашу або макарони можна "оновити", додавши туди обсмажену в маслі цибулю і розігрівши страву на сковорідці. При бажанні можна заправити її томатним соусом або тертим засохлим сиром.

- Відмінну запіканку можна приготувати з учорашньої вермишелі або макаронів, якщо

викласти їх на змащену маслом сковорідку, залити збитим яйцем, а зверху потерти засохлий сир.

- Ще одне застосування засохлого сиру: пропустіть його двічі через м'ясорубку разом з цибулею. Треба дати суміші постояти 20—30 хвилин, щоб сік цибулі добре пом'якшив сир. Одержите смачну і поживну пасту для бутербродів. Разом з цибулею можна пропустити через м'ясорубку і декілька зубців часнику.

- Не виливайте відвар зі столових буржів. Додайте до нього трохи солі, 1—2 столових

ложки оцту і покладіть у холодильник. Коли будете варити борщ, цей "буржовий розсіл" покращить його смак.

- Зів'ялі листки салату знову стануть пружними, якщо ненадовго покласти їх у теплу воду з додаванням оцту.

- Не виливайте воду, в якій варився рис! У ній дуже багато вітамінів! Охолодіть її і додайте меду або моркв'яного, апельсинового чи лимонного соку — одержите відмінний вітамінізований напій.

- Вода, в якій варилось яйце, — відмінний засіб для чищення столових наборів і посуду з мельхіору.

- А вода, в якіймили і замочували рис, придатна для чищення сталевих столових наборів і миття фарфорового та фаянсового посуду.

- Не викидайте лимонні та апельсинові шкірки. Злегка зішкрябайте з них білу гіркувату м'якоть, а шкірки подрібніть на вузькі (2—3 мм) смужки і залийте їх кип'яченою водою з додаванням цукру або меду. Практика свідчить, що найкращий смак має чисто апельсиновий або чисто лимонний напій. Змішувати шкірки не треба.

- Хліб, що трохи зачерствів, достатньо покласти в каструлю, щільно закрити кришкою і поставити в духовку при температурі 130 °С приблизно на 20 хв. Для повного відновлення свіжості, смаку і аромату хліба необхідно, щоб м'якуш прогрівся всередині до 60—65 °С.

ЧИСТИМО МЕБЛІ, ПІДЛОГУ, КИЛИМИ...

- Краплі воску зі свічок, що застигли на полірованих меблях, обережно зніміть кінчиком столового ножа, попередньо нагрівши його в киплячій воді. Якщо залишиться слід, зітріть його ганчіркою, змоченою в бензині або теплій воді. Якщо пляма все таки трохи помітна, потрібно заполірувати її.

- Яку господиню не засмучували плями від мокрих склянок на полірованій поверхні? Їх виводять, потерши забруднені місця ядром

грецького горіха. Після того, як поверхня підсохне, її натирають сукном.

- Білу пляму від гарячого посуду вивести з дерев'яної поверхні непросто. Дехто радить скористатися засобом для полірування кузовів автомобілів: абразив, що міститься в ньому, очищає помутнілий шар лаку, і пляма тут же заполіровується. Для інших видів меблевих поверхонь пригодиться вазелін. Змажте ним плями і залишіть на ніч: вранці протріть і відполіруйте.

- З глибокою білою подряпиною на полірованій поверхні упоратися зовсім неважко. Увітріть в неї трохи крему до взуття відповідного кольору і відполіруйте сукном. Подряпина стане непомітною.

- Якщо меблі стояли у вологому приміщенні, на них можуть з'явитися плісняві плями. Ще зають вони після того, як їх протерти ганчіркою, змоченою в бензині.

- Шкіряну оббивку меблів, шкіряні ремені, рукавички освіжають збиті білки, якщо їх нанести чистою вовняною ганчіркою і розтерти. Свіжа чорнильна пляма зі шкіри за старовинним рецептом виводиться гарячим молоком.

- Ще один давній засіб для чищення виробів зі шкіри — волога кавова гуца. Вона відновлює блиск і пружність її. (Для білої шкіри цей засіб не годиться.)

- Пляму з підлоги від кинутого сірника легко вивести дрібним наждачним папером. Опісля її слід заполірувати пастою для підлоги. Таким же способом виводяться плями від металевих ніжок меблів.

- Почистити килим і освіжити його барви допоможуть залишки чаю. Спершу килим треба почистити пилососом або вибити його пластмасовим віником. Потім чай загорніть в марлю і таким вологим тампоном протріть килим. Ще краще розсипати чай по поверхні килима, а згодом змести його шматком поролону.

- Після чистки килима тампоном, змоченим у розсолі квашеної капусти, його ворс набуває блиску і свіжості, яскравості і м'якості.

- Кислота, що є у квашеній капусті, надає їм еластичності.

ВІВЧАЙ РІДНИЙ КРАЙ

Україна — одна з найбільших європейських країн. Її площа — 603,7 тис. кв. км. Площа Франції — 544 тис. кв. км, Іспанії — 505 тис. кв. км, Швеції — 450 тис. кв. км, Польщі — 312,7 тис. кв. км, Югославії — 225,8 тис. кв. км. Населення України становить близько 52 млн. чол. За чисельністю населення Україна займає п'яте місце в Європі після Німеччини, Італії, Великобританії і Франції. Чисельність населення на 1 кв. км в середньому 86 чол. при середньоєвропейському — 67 чол. На території України проживає понад 110 національностей.

Крайньою східною географічною точкою України є селище міського типу Мілове Луганської обл., а західною — місто Чоп на Закарпатті, відстань між ними 1270 км. У найширшій центральній частині держави відстань між крайніми північною точкою селом Мурав'ї Чернігівської обл. та південною мисом Сарич у Криму становить 900 км.

Загальна протяжність кордонів близько 6500 км, у тому числі по морю 1050 км.

Найдавніша людина, за останніми свідченнями науки, з'явилася на сучасній території України приблизно 700—800 тисяч років тому. Відкриті нещодавно шари з побутовими матеріалами поблизу Закарпатського с. Королевого свідчать, що стародавні мешканці цього поселення вже тоді володіли вогнем, займалися мисливством, а основною формою суспільної організації було первісне стадо.

Тварини на території України проживали вже в епоху мезоліту, тобто у VII—VI тисячолітті до н. е. Як свідчать знахідки у мезолітичних шарах, першою свійською твариною був собака. В епоху міді-бронзи було приручено всіх основних сільськогосподарських тварин, в тому числі коня, якого тоді ж пристосували до верхової їзди.

Початок землеробства на території України припадає на другу половину VI—V тисячоліття до н. е., тобто на ранні етапи неоліту. Під час розкопок поселень племен бугодністровської неолітичної культури виявлено керамічні вироби з відбитками зерен і полови злаків. За визначенням ботаніків, вони належать трьом видам: пшениці, ячменю, просу.

Найдавнішим народом на території сучасної України, назва якого збереглася у писемних пам'ятках, були киммерійці, які оселилися наприкінці II-го — на початку I-го тисячоліття до н. е. в Причорномор'ї, південних степах України. Найбільш ранні

відомості про киммерійців знаходили у грецькій літературі, вони належать до початкового періоду знайомства грецьких мореплавців з північним узбережжям Чорного моря і мають характер легенд. Киммерійці спочатку були осілим народом, що згодом перейшов до кочового скотарського господарства.

Наймогутнішою і найбільшою державою на території сучасної України в стародавні часи була Київська Русь, ранньофеодальна держава з центром у м. Києві, яка в IX—XI століттях об'єднувала всіх східних слов'ян і охоплювала територію від Карпат до Волги, від Ладозького озера до Чорного моря.

Першою великою постаттю в історії Київської держави був князь Олег. У 882 р. він зібрав військові сили північних племен та варягів і вирушив на південь. На дніпровському шляху він здобув Смоленськ, Любеч і Київ, який проголосив столицею своєї держави. "Це буде матір городів руських". З Києва він почав завойовувати сусідні племена. Покорив древлян, радимичів, сіверян, приєднав за союзників дулібів і хорватів і в такий спосіб створив одну велику державу, яка в основі займала область Дніпра з його допливами, сягаючи також у горішню Волгу. Постаць Олега сповита різними переказами — про кораблі на колесах під Царгородом, смерть від улюбленого коня і т. д.

Найвидатнішою жінкою Київської держави вважається княгиня Ольга, жінка Ігоря, яка взяла владу після його смерті. Князувала вона із 944 по 969 рік від імені свого сина Святослава і твердо тримала повід у своїх руках. Вона об'їздила свої землі і настановляла в них свої закони, засновувала нові оселі. Вважається, що вона була першою жінкою-русинкою, яка стала відома світові.

Найзнаменитішими дітьми були три доньки Ярослава Мудрого, які стали королевами в різних країнах. Так, Анна стала дружиною французького короля Генріха I, а після його смерті управляла Францією як регентша до повноліття свого сина, короля Філіппа. Про це свідчить багатомовний напис на її пам'ятнику, який споруджений неподалік від Парижа: "Анна руська королева французька". Друга дочка Ярослава Мудрого була одружена з норвезьким королем Гервальдом Сміливим, а третя — з угорським королем Андрієм.

Першим кодексом норм давньоруського права є "Руська правда" — цінне джерело вивчення соціально-економічного і політичного життя, правової системи Київської Русі XI—XII ст. Перші списки "Руської правди", що, вірогідно, була укладена в Софіївському соборі і містила основи українського, російського, білоруського та литовського права, знайшов у 1738 р. В. М. Татіщев.

Вперше назва "Україна" з'явилася в 1187 році. В Іпатіївському літописі, у зв'язку із смертю в Переяславі князя Володимира Глібовича, говориться: "За ним же Україна багато потужила". В цьому ж літописі в 1189 р. у зв'язку з приїздом Ростислава в Галич читаємо: "І приїхав же він до України Галицької..."

Найстаровиннішим істориком на території України вважається один з античних науковців Сиркис. У 1908 р. на території античного міста Херсонеса археологи знайшли стелу з текстом III ст. до н. е. Напис вдалося розшифрувати, і з'ясувалося, що стелу було встановлено на честь херсонесіта Сиркиса, сина Геракліда, увінчаного за історичні дослідження золотим вінком. Нині стела зберігається в Херсонеському історико-архітектурному заповіднику в м. Севастополі.

Перший літописний звіт на Русі датується за останніми даними 996—997 рр. Це був історичний твір, в якому підбивалися

підсумки діяння Володимира Святославовича та його попередників.

Найвидатнішим історичним твором на Русі і найвидатнішим вітчизняним літописом серед збережених є "Повість минулих літ", написана в 1113 р. ченцем Києво-Печерського монастиря Нестором. Нею починаються майже всі давньоруські літописи, що дійшли до нашого часу. Ввійшли до нього всі попередні зводи та різні доповнення, зроблені, як самим Нестором, так і його попередниками. У "Повісті" вперше зроблено спробу визначити місце Київської Русі в загальноісторичному процесі, пов'язати її із світовою історією. Першим коротким нарисом історії України був "Синопис", виданий 1674 р. у друкарні Києво-Печерської лаври. Він охоплював події від найдавніших часів до останньої чверті XVII ст. Укладення "Синопису" вчені пов'язують з іменем І. Пізеля (1600—1683) — ректора і професора Києво-Могилянської академії.

Перевідавався твір близько 30 разів і розповсюджувався не тільки в Україні, але й в Росії та за кордоном.

До XIX ст. був офіційним підручником вітчизняної історії. В ньому показане походження українського народу від давніх східно-слов'янських племен, об'єднаних київськими князями.

Зібрав Я. СИДОРОВСЬКИЙ.

ПРО ІСТОТУ ЗОЛОТУ

Вельмишановний пасічнику! Відгадай оцю українську народну загадку:

Ні будинок, ні завод,
Там працює не народ,
А істота золота.
В неї праця є свята.
Устають усі ледь світ,
(Ще й роси не згубить цвіт),
І працює кожна так,
Що позаздрить у нас всяк.

— Що? Що? Кажі гучніше, добродію. Щоб почуло все наше село. Й уся Україна.

— Істота золота... Та це ж бджілка. Заздрять їй усі добрі люди християнського роду.

— Вірно. Заздрить їй навіть наш минувший стовідсотковий комсомольсько-партійний апарат-

ник місцевого органу влади Лопушенко Кіндрат Миронович. Була б його воля, то він ту трудівницю шанобливо у Червону книгу та на позолочену сторінку записав.

А все почалося з того, що йшов Кіндрат вулицею імені "вождя світового пролетаріату". І треба ж було, тут його вжалила бджілка, яка самоправно, без санкції владики перелетіла головну вулицю.

Скоро обличчя Кіндрата розпухло. Як зрілий гарбуз стало. В своє номенклатурне крісло він з'явився аж через три дні. Першим ділом, викликав у кабінет Одарку Рідкокашу.

— Твої бджоли моєму керівному ходу і просуванню вгору заважають. Або постав загорожу заввишки з твого покійного чоловіка, або я дам команду алкашам, щоб вони всі вулики поперевертали.

— О, горе мені,— важко зойкнула Одарка.— Ледве хату добудували. Чоловік загинув в аварії. Живу непроглядну і непролітну огорожу з глоду, бузини, жовтої акації та шипшини тільки—но заклали. Коли то вона підніметься... Може благоволите, Мироновичу, рознарядку в крамницю на десять листів шиферу на огорожу моєї оселі. А бджілок же не хотілося мені позбутись. Чоловік, царство йому небесне, привчив і мене до них, і старшому синові Сашкові, дев'ятикласникові, досвід передав.

— Не можу. Ніяк не можу. Час тепер такий. Хоч розірвись надвоє, і то скажуть, чого не на чотири.

Словом, не благоволив Кіндрат видати рознарядку. Жінка поїхала в район.

— Допоможіть від розорення пасіку врятувати. В мене всього п'ять вуличків.

— Штука не така вже й складна. Ще раз звертайтеся до товариша Лопушенка, і він допоможе. Ми йому зателефонуємо. Він людина дуже уважна.

Отож, ще раз Одарка, як перед святою іконою, постала перед Кіндратом і з надією, отверзав уста свої, слізно проголосила:

— Мироновичу! Голубчику! Змилостивіться... Районне начальство дозволяє вам занарядити для мене десять листів шиферу.

Повторні відвідини Одаркою номенклатурного кабінету на цей раз пекучим гнівом тряснули Лопушенка.

— Так ти ще скаржитись посміла!.. А отакої штуки не хочеш своїй пасіці?! — і тицьнув їй красиву дулю. Можна б сказати не дулю, а достиглу солодку абрикосу, що так гарно виглядала з повненького біло-рожевого кулака між вказівним і середнім пальцями.

І ще у нього з язика трійко слів зірвалося... Таких, що аж ніяк не можна тут на журнальну сторінку покласти. Бо якби почули про них бджоли, то усі у сусідню область вилетіли б.

Звісно, з дулі огорожі не поставиш. І ніяким взятком для бджіл вона не послужить. А ось самому Кіндратові послужила. Тільки не в бік номенклатурному просуванню вгору.

Про горячкову істерію Лопушенка, його дулю дізналися від Одарки всі жінки села, а від них і пасічники—любители, весь тутешній люд. А всі разом вони ще раз оцінили Лопушенка. І тоді, через деякий час, коли проходили вибори місцевої влади, сталося непоправне. Хоч і був записаний Лопушенко в бюлетні один—однісінький, а люди не проголосували за партюкратів і сказали:

— А цур тому Лопушенку! І ні на копійку більше.

Не обрали, отже, у місцевий орган влади. Немає тепер там у нас Кіндрата—бюрократів.

Пішов Кіндрат Миронович працювати скотарем на ферму. І працює добре. Словом, перебуває на висоті.

А ще він вирішив і собі вдома пасіку завести. Купив два вулики з золотими істотами. І передплатив журнал "Український пасічник" на весь наступний рік.

**Ю. РОМАНЕНКО, пасічник—любитель.
Луганська обл.**

БДЖОЛА

**Я така ось невеличка,
Люди звуть мене бджолою.**

На зиму я лягаю спати,

А пробуджуюсь весною.

Навесні мій рідний вулик

Тепле сонечко зігріє.

І запахне квітом вітер,

Як із поля він повіє.

Я з природи не лінива,

Люблю рано уставати.

Подивлюся, чи тепленько,

Й нумо за роботу братись.

Отак у труді й роботі

День за днем минає.

Зате медок золотистий

В вулик прибуває.

Хоч і правда, що з весною

Того меду мало.

Не досхочу, скільки б мені

Серце забажало.

Вже у липні, то є правда,

Того меду досить.

Бо і з липи й конюшини

Кожна з нас наносить.

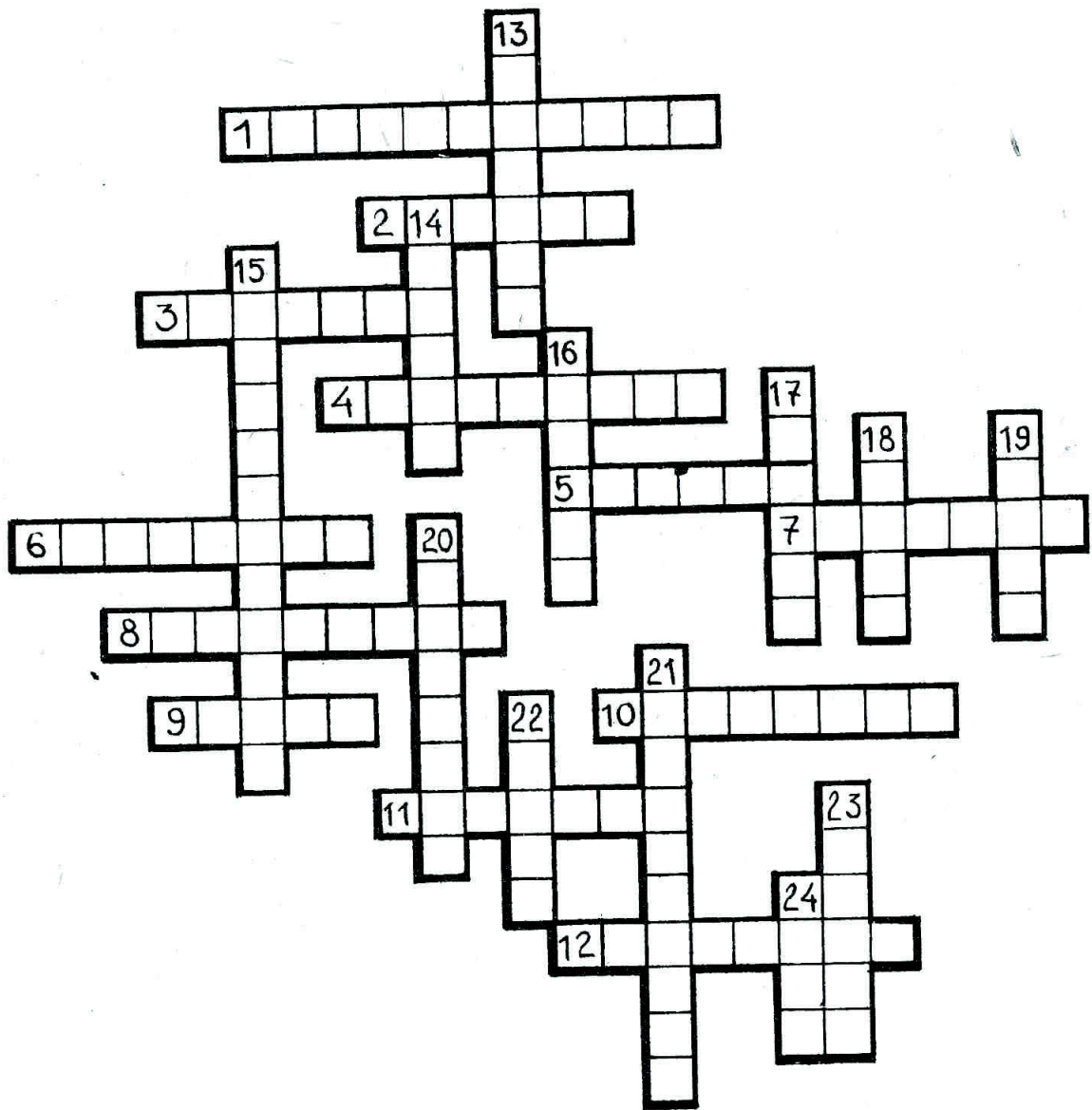
Як завітне вже і гречка,

Ріпак, мак і соя,

Я наносу того меду,

Скільки Божа воля.

**І. ВАВРИНЮК, пасічник,
с. Маркостав на Волині.**

КРОСВОРД

ПО ГОРИЗОНТАЛІ. 1. Назва газу, який уповільнює окислювальні процеси в організмі бджоли взимку. 2. Спосіб передачі інформації бджолиній сім'ї про взяток. 3. Складова частина складних очей. 4. Основна складова частина гнізда. 5. Орган по виготовленню маточного молока. 6. Орган, за допомогою якого бджола рухається по гладкій поверхні. 7. Орган у бджіл для збору нектару. 8. Назва посудини для підгодівлі бджіл. 9. Паляниця для годівлі бджіл. 10. Матка, яка відкладає тільки незапліднені яйця. 11. Перша ознака взятку. 12. Бджолиний клей. **ПО ВЕРТИКАЛІ.** 13. Інфекційна хвороба. 14. Дерево — найкращий медонос навесні. 15. Спільна частина дна комірок обох сторін щільника. 16. Готель для життя бджіл. 17. Елемент органу дихання. 18. Ємкість у бджіл для збирання меду, нектару. 19. Пристрій на середній нозі, за допомогою якого бджола знімає обніжжя. 20. Орган, за допомогою якого матка відкладає яйця. 21. Автор втулкового вулика. 22. Суміш меду і обніжжя. 23. Винахідник штучної вощини. 24. Ущільнена маса бджіл взимку.

Склав М. ГУНЬКО.

ПРОПОНУЄМО

ефективні засоби боротьби з вароатозом

КЛЯРТАН — пластинки з терміном дії 1 місяць. У сім'ю ставлять 1 пластинку після останнього відбору меду. Ціна 4 пластинок — 1 дол. США (за курсом).

АПІВАРОЛ — таблетки, при спалюванні котрих утворюється дим, який знищує кліща (1 табл. на сім'ю, обробляють 3—4 рази через 4—6 днів). В упаковці 25 таблеток. Ціна упаковки — 2,5 дол. США (за курсом).

Тел. (0322) 76-74-09.

Редакція, друкуючи матеріали, не завжди поділяє позицію авторів, не повертає надісланих дописів авторам.

Листування з читачами ведеться переважно на сторінках журналу.

За достовірність опублікованих матеріалів несуть відповідальність їхні автори.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор **М. Д. Осташевський**.

Канд. с.-г. наук І. Г. Багрій, акад. УААНП Л. І. Боднарчук, канд. с.-г. наук В. А. Гайдар, чл.-кор. УААН, д-р біол. наук Р. Й. Кравців, канд. с.-г. наук В. П. Пилипенко, д-р с.-г. наук, проф. В. П. Поліщук, канд. вет. наук О. В. Луців, канд. с.-г. наук А. І. Черкасова, В. М. Болкот, М. П. Дейнека, Б. В. Рудка, Я. А. Сидоровський, І. М. Шеленгович, С. Ф. Вербовецкий.

Літредактор **Л. М. Гарбарчук**.

Здано на складання 25.05.95 Підписано до друку 26.06.95.
Формат 70x100 1/16. Друк офс. Папір друк. № 2. Умовн. друк. арк. 2,6. Умовн. фарбовідб. 3,35. Обл.-вид. арк. 3,92.
Тираж 5300 прим. Зам. 393-5.

Передплатний індекс 74509.
Ресстраційне свідоцтво КВ № 766
Адреса редакції: 290010, Львів-10,
вул. Пекарська, 50, тел. 76-74-09
Львівська академія ветеринарної медицини.
Журнал "Український пасічник".
Розрахунковий рахунок редакції:
363703 МФО 325644, ЗКПО 04812083
Код 290002. Дирекція АКАПБ "Україна" Львів

© "Український пасічник", 1995

Львівська книжкова фабрика "Атлас".
290005, Львів, Зелена, 20.

ЗМІСТ

В. Поліщук. Кафедрі бджільництва — 50 років . . . 1
В. А. Нестерводський — перший завідувач кафедри . . . 6

ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ДОСВІД

І. Брик. Прилітна дошка. Кількісний аспект роіння . . . 10
М. Гунько. Підсадка маточників . . . 11
П. Пасека. Методи бджільництва . . . 12
І. Гудзенко. Поділюся досвідом. 13
М. Хащівський. Льотковий фіксуєчий загород-
жувач 14
М. Шеремет. Щоб не перегрівалися бджоли . . . 15
М. Гнідець. Недолік фальцевого з'єднання . . . 16
В. Паращинець. Підрамковий простір у гнізді бджіл 17
А. Гарлінський. Сильна сім'я — а меду нема. . . . 18
П. Возняк. З польського досвіду 18
О. Комісар. Необхідність перебудови роботи
пасічницьких товариств 20

ХВОРОБИ І ШКІДНИКИ

Ф. Алексєєнко. Захист бджіл від комах-шкідників 23
Я. Злонкевич. Зимівля бджіл і причини їхнього ослаб-
лення та загибелі 26
І. Брик. Катастрофа в бджільництві, причини і на-
слідки 28
Т. Томашевський. Що є ефективним, але небез-
печним? 29
С. Решетило. Дезінфекція вуликів, уражених ас-
косферозом 31
М. Маландюк. Один із способів боротьби з вароа-
тозом. 31

ІЗ СПАДЩИНИ

Б. Рудка. Пасічництво*в минулому 33

СВІТ МЕТОДАІВ

С. Юревич. Що квітує на Прикарпатті влітку? 34
Я. Сидоровський. Допомога насінній конюшині . . 36
Б. Зінченко. Запилення, аметогенез на насінне
утворення у люцерни 37
Господарські поради 40
У хвилину дозвілля 45

НА СТОРІНКАХ "УП"
ВИ МОЖЕТЕ
РОЗМІСТИТИ БУДЬ-
ЯКУ РЕКЛАМУ ЧИ
ОГОЛОШЕННЯ.

Редакція "УП" просить авторів, які надсилають свої дописи до журналу, вказувати такі відомості:

прізвище, ім'я та по-батькові,
рік народження, професію, вчений ступінь.

Вартість реклами чи оголошення, вміщених у журналі "УП", оцінюється: для установ, організацій — 50 тис. крб. за слово, для індивідуальних осіб — 25 тис. крб.

Редакція "УП" працює щодня, крім суботи і неділі.

Адреса редакції: 290010, Львів-10,
вул. Пекарська, 50, тел. 76-74-09,
Львівська академія
ветеринарної медицини
Журнал
«УКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИК».

ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ
НА СТОРІНКАХ "УП" —
ЗАПОРУКА ВАШОГО
УСПІХУ.